

76. заседание

Петък, 9 Май 1924 година

(Открито от председателя д-р Т. Кулев, в 16 ч. 20 м.)

Председателът: (Звъни) Моля г. секретаря да прочеде по списъка присъстващите г. г. народни представители.

Секретарь А. Сталийски (д. сг): (Прочита списъка. Отъседаният сж отсъствували следните народни представители: Алиевъ Афузъ Садък, Атанасовъ Никола, Баралиевъ Христо, Бошняковъ Димитър, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Хасанъ-ефенди, Георгиевъ Ванко, Гоговъ Дълко Тодоровъ, Голевъ Димитър Георгиевъ, Гочевъ Стефанъ, Димитровъ Тодоръ, Еминовъ Бекиръ Садък Мехмедъ, Ивановъ Пани, Кабакчиевъ Христо, Кемилевъ Никола, Ковевъ Михаилъ Монева, Кормановъ д-р Найдентъ, Кьорчевъ Димо, Маджаровъ Михаилъ, Манасовъ Христо, Мангъровъ Димитър, Марулевъ Йосифъ, Милановъ д-р Кънчо, Минковъ Атанасъ, Мишайковъ Димитър, Найденовъ Петко, Начевъ Владимиръ, Нейчевъ Адамъ, п. Николай Маринъ, Палиевъ Петко, Пъевъ Георги Т., Сребърниковъ Никола, Стефановъ Велико, Стефановъ Петър, Стояновъ Станчо, Тарашмановъ Никола, Тодоровъ Илия, Търпановъ Петко, Храмовъ Методи, Христовъ Христо, Цанковъ Асенъ, Черневъ Христо, Чирпанлиевъ д-р Никола и Яневъ Димитър)

Председателът: (Звъни) Г. г. народни представители! Присъствуватъ 135 души. Значи имаме нужното споредъ правилника число присъстващи, за да се открие заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преде да пристъпимъ къмъ дневния редъ, имамъ да ви направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто относно отпущанитъ, които сѣмъ далъ на нѣкои г. г. народни представители по важни домашни причини, а именно:

На г. Адамъ Нейчевъ — 2 дни;

На г. Владимиръ Начевъ — 2 дни;

На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 2 дни;

На г. Михаилъ Маджаровъ — 2 дни.

Народниятъ представителъ г. Панко Деликоцевъ, който се е ползувалъ съ 19 дни отпускъ, моли да му се разреши още 4 дни отпускъ. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да му се даде исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Димитъръ Кандуловъ, който се е ползувалъ съ 22 дни отпускъ, моли да му се разреши още единъ денъ отпускъ. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Иванъ Караивановъ, който се е ползувалъ съ 22 дни отпускъ, моли да му се разреши още 4 дни отпускъ. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да му се даде исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Илия Тодоровъ, който се е ползувалъ съ 17 дни отпускъ, моли да му се разреши още 4 дни отпускъ. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да му се даде исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Атанасъ Николовъ, който се е ползувалъ съ 34 дни отпускъ, моли да му се разреши още 3 дни отпускъ. Моля ония отъ васъ, които сж съгласни да му се даде исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Въ бюрото на Народното събрание е постъпило питане отъ народния представителъ г. Владимиръ Поповъ до г. министра на вътрешнитъ работи, въ което г. Поповъ, като излага, че на 2 май е билъ малтретиранъ отъ околийския па-

чалникъ въ гр. Варна, пита, какви мѣрки е взелъ г. министърътъ, за да се гарантира свободата и неприкосновеността на народния представителъ? Това питане ще бѣде съобщено на г. министра на вътрешнитъ работи и той ще даде своя отговоръ.

Постъпило е питане и отъ софийския народенъ представителъ г. Хараламби Христовъ до г. г. министритъ на земледѣлието и на финанситъ, съ което въпросниятъ народенъ представителъ пита, направено ли е разпореждане, за да се отмѣнятъ непосилнитъ данъци върху риболовството, и, ако не е направено нищо, не смѣтатъ ли да направятъ разпореждания въ тази смисълъ? И това питане ще бѣде съобщено на съответнитъ министри, които ще дадатъ своя отговоръ.

Съобщавамъ, че отъ Министерството на желѣзницитъ, пощитъ и телеграфитъ е постъпило предложение за одобрение XII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, за даване премии на държавнитъ служители по експлоатацията на българскитъ държавни желѣзници.

Отъ Министерството на финанситъ е постъпило предложение за даване мандатъ на министра на финанситъ да смѣни сегашния управителенъ съветъ на Българската народна банка.

Отъ общото министерство е постъпило предложение за даване мандатъ на министра на финанситъ да направи промѣна въ сегашния съставъ на управителния съветъ на Българската централна кооперативна банка.

Пристъпиме къмъ първата точка отъ дневния редъ — одобрение проекторешението за одобрение протокола отъ 28 мартъ 1924 г., подписанъ между българското правителство и Междусъюзническата комисия въ България, за уреждане окупационния дългъ на България, предвиденъ въ чл. 133 отъ Ньойския договоръ за миръ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь А. Сталийски (д. сг): (Чете)

„МОТИВИ

къмъ решението за одобряване подписания на 28 мартъ 1924 г. протоколъ между Българското правителство и Междусъюзническата комисия въ България за уреждане окупационния дългъ на България, предвиденъ въ чл. 133 отъ Ньойския договоръ.

Г. г. народни представители! Чл. 133 отъ Ньойския договоръ налага на България да заплати общия разходъ по поддържката на всички съюзни и сдружени войски въ окупираниятъ територии на България, за времето отъ подписването на примирието, 29 септември 1918 г., до влизането въ сила на мирния договоръ.

Следъ като въпросътъ за репарационния дългъ биде уреденъ, на правителството предстои да уреди и въпроса за окупационния дългъ, още повече, че Репарационната комисия въ Парижъ, разглеждайки спогодбата за репарационния дългъ, бѣше настояла за бързото му уреждане.

Правителството, прочее, влезе въ преговори по този въпросъ съ Междусъюзническата комисия въ България и като тѣхенъ резултатъ на 28 мартъ 1924 г. се подписа отъ името на българското правителство отъ г. министра на външнитъ работи и на изповѣдалията Хр. Калфовъ и отъ г. г. Графъ Рене де Шеризе, пълномощенъ министъръ, председателъ на Междусъюзническата комисия въ Бъл-

гания, представител на Французската република, Сър Елиот Колвинз, представител на Великобританската империя и Граф д-и Каробно, пълномощен министър, представител на Кралство Италия, приложеният протокол, който представлявам на вашето одобрение.

София, 21 април 1924 г.

Министър на финансите: П. Тодоровъ.

„ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ

за одобрение протокола от 28 март 1924 г., подписан между Българското правителство и Междусъюзническата комисия въ България за уреждане окупационния дълг на България, предвиден въ чл. 133 от Ньойския договор за миръ.

Членъ единственъ. Одобрява се протоколътъ отъ 28 мартъ 1924 г., подписанъ между Българското правителство и Междусъюзническата комисия въ България за уреждане окупационния дългъ на България, предвиденъ въ чл. 133 отъ Ньойския договоръ за миръ. Гаранциитъ, определени въ царския указъ № 10 отъ 16 мартъ 1923 г. за обезпечение редовната служба по изплащането на българския репарационенъ дългъ, предвиденъ въ чл. 121 отъ Ньойския договоръ, се отнасятъ и до плащанитъ, предвидени въ приложената къмъ настоящия протоколъ таблица за плащанията.

(Прочита и протокола — вж. приложение № 14, Т. III)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Лънарски.

И. Лънарски (д. ег): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ имамъ да се спирамъ върху предложението и да го разглеждамъ въ неговата същностъ или пъкъ да правя исторически обзоръ за причинитъ, които предизвикаха този протоколъ, който трѣбва днесъ да одобримъ. Вземамъ, обаче, поводъ, отъ заключителната частъ на чл. 1 на протокола, за да повдигна единъ въпросъ или по-скоро да отправя молба къмъ г. г. министритъ, да се погрижатъ за интереситъ на онова население, което се намираше въ онѣзи крайща, където бѣха разквартирувани съглашенскитъ войски. Понеже Кюстендилскиятъ край бѣше единъ отъ тѣзи, които на първо време още бѣха наводнени отъ съглашенскитъ войски и можа прѣвъ да изпита последици отъ тѣхната окупация по всичкитъ ѝ посоки и съ всичкитъ ѝ неприятности, мой дългъ се налагаше въ случая да повдигна този въпросъ и тогава, когато държавата е приела да се включи въ този протоколъ едно положение, по силата на което частнитъ собственици, които сж претърпѣли щети отъ съглашенскитъ окупационни войски, не ще иматъ право да правятъ каквито и да било рекламации било спрѣмо чужденцитъ или подъ друга каква форма спрѣмо българската държава, за да искатъ да имъ бъдатъ заплатени всичкитъ вреди, стойността на които е включена въ онази сума, която българското правителство е противопоставило на исканията на съглашенцитъ, мене ми се струва, че би трѣбвало държавата на свой родъ сега да се издѣлки къмъ своитъ данъкоплатци, къмъ своитъ граждани въ размѣръ на онава, което тя е включила като свои вземания спрѣмо чужденцитъ, спрѣмо великитъ държави, на които ще бъде плащано.

Г-да! Както въ Софийско, така и отъ Гюешево до Радомиръ, а може-би и въ други покрайнини на България, където е имало окупационни войски, поврежданата бѣха грамадни. И мога да кажа, че има селища, въ които населението, и безъ туй икономически много слабо, не може още да възстанови своя земеделъски инвентаръ, поради онѣзи разрушения и онѣзи реквизиции, които бѣха извършени отъ съглашенскитъ войски. Тѣзи реквизиции и разрушения дойдоха, следъ като вече бѣше минало едно стадо скакалци отъ така нареченитъ болшевики-доброполци, и бѣха нанесли маса разрушения. Две стихии минаха презъ този край съ извънредно грамадни разрушения, които се чувствуватъ и днесъ, и дългъ се налага на държавата да вземе присърце интереситъ на това население и да не го оставя така да изнемогва, да му се прече да помогне; ако днесъ не може, то въ едно близко бъдеще да се намѣри начинъ, по който ще могатъ да бъдатъ изплатени тѣзи разрушения и реквизиции, направени отъ съглашенскитъ войски, за да може то да подобри и попълни своя инвентаръ, условие необходимо, за да може икономически да превъзмогва.

Ето защо, азъ бихъ желалъ г. министърътъ на външнитъ работи или г. министърътъ на финансите, ако е тукъ, да каже, какво смѣтатъ да правятъ по този въпросъ и въобще мисли ли правителството, държавата да обезпечи по единъ или другъ начинъ това население, би ли могло то да очаква това въ едно скоро време, ако финанситъ на държавата позволяватъ, и въобще смѣта ли правителството, какво интереситъ на пострадалото население ще бъдатъ застъпени, като то бъде обезвъзмездено отъ държавата за смѣтка на онава, което тя е взела, за да го противопостави на съглашенскитъ вземания — едно искане, което по моего дълбоко убеждение, е основателно и правдоподобно. Това население може-би въ много по-голѣми размѣри вече е платило подъ форма на повредитъ, които му сж причинени, онава, което би му се приспаднало подъ формата на данѣци, за да бъдатъ изплатени тѣзи задължения. И ако сега то не ще бъде обезвъзмездено, ще следва да плаща втори пътъ, когато другата, грамадната частъ отъ българския народъ не ще понесе онѣзи тежести, които то е понесло въ миналото или ще ги понесе въ бъдеще, само затуй, защото е имало нещастieto да бъде покрай границата или въ онѣзи пунктове, по които сж минали съглашенскитъ войски. Това население ще бъде неоправдано извънредно много. Ето защо, като повдигамъ този въпросъ предъ народното представителство, мисля, че това е една права кауза, и моля респективнитъ г. г. министри да направятъ отъ своя страна необходимо, за да бъде обезщетено това население.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Чувствувамъ досадата, която владѣе въ нашитъ срѣди при разглеждането на единъ въпросъ, за правилното разрешение на който ние сме безпомощни. Колкото и да смѣтаме, че друго-яче би могла да бъде уредена спогодбата касателно окупационнитъ дългове, то най-накрая като че нѣма никакъвъ другъ изходъ за излизане отъ това положение, не само защото ние сме една победена страна, а и защото по такива въпроси изпълнителната властъ, правителството е, което свири първата цигулка. Представеното предложение, което ще се разглежда само на едно четене, е отъ такова естество, че или трѣбва да бъде отхвърлено, или трѣбва да бъде прието — между тѣзи две положения друго, трето е изключено. А да бъде отхвърлено това предложение, е една трудна задача за самото Народно събрание. Да бъде видоизмѣнено споразумението, сѣщо така е единъ мъжественъ въпросъ, тъй като нито за това може-би има време, нито пъкъ съществува или е налице готовността на другата, по-силната страна да внесе каквито и да било измѣнения въ предлаганото споразумение. Тѣй че най-накрая Народното събрание отъ господаръ на положението въ подобни случаи има само да регистрира една спогодба, сключена между правителството и чуждитъ сили, и пълната отговорностъ поради това, за добритъ или лошитъ последици на тази спогодба, ще трѣбва да падне върху самото правителство.

Азъ не взехъ думата, за да протестирамъ, ао смѣтнахъ, че ако безмълвно оставяме да минаватъ подобни въпроси, ние само ще отваряме вратата за възникването на всевъзможни други претенции, които се редятъ постоянно и които могатъ да тегнатъ много чувствително върху българската хазна.

Окупацията, г. г. народни представители, както ви е известно, не е била желана отъ българския народъ или отъ неговото правителство въ онава време. Когато българското правителство, въ съгласие съ Народното събрание, реши по своя инициатива, преди окончателно да бъде решенъ въ полза на Съглашението главниятъ двубой, да прекрати войната и да предложи примирие, това стана чистосърдечно, безъ каквато и да било задна целъ, единствено ръководено отъ желание да спаси каквото може да се спаси отъ нещастията, които минахме и които ни предстоеха телгърва. По онава време Съглашението прие предложенията на България и въ Солунъ, ако и да ни погледнаха високомерно, и г. г. военнопочалницитъ да се смѣтаха, че сж победители, но предъ видъ на това, че очакванията имъ още не бѣха сбъднати и все още имаше единъ въпросъ за бързия край на войната, склонни да сключи съ насъ примирие, изразено въ акта нареченъ Солунско примирие. Нѣмамъ за целъ да говоря общирно върху изгодитъ или неизгодитъ отъ това примирие; за моята работа е достатъчно да отбележа само, че съ това примирие, между другото, на България се възлагаха задължения въ известни

пунктове, наречени стратегически, да приеме да търпи окупационни войски, докогато се сключи по надлежния начин окончателният мир. Този мир не захкся да се сключи подиръ нѣколко месеца и въ договора, който подписа нашето правителство съ съглашенскитѣ представители, действително съществува чл. 133, който възлага на България задължение за окупационни разноси.

Първиятъ въпросъ, който трѣбва да се повдигне и се е повдигал на времето, е дали отъ юридическа гледна точка примирieto е окончателно отмѣнено въ всичкитѣ си постановления съ клаузитѣ на договора за миръ или пъкъ договора за миръ може въ нѣкои отношения да търпи тълкувания такива, че да не изключва възприетитѣ положения въ Солунското примирие относително поддръжката и пребиваването на окупационнитѣ съглашенски войски. Азъ не съмъ отъ тѣзи, които смѣтатъ, че международнитѣ въпроси се разрешаватъ изключително или главно на юридическа база; най-малко тамъ юридическата формула може да бѣде отъ решающе значение. Обикновено позоваватъ се на текста на договора, но винаги по-силната страна, ръководена отъ политически или други съображения, дава такива тълкувания на договора, които я ползватъ. Отъ наше гледище имаме достатъчно основание да приемемъ, че подъ окупационни войски трѣбва да се разбиратъ — като държимъ смѣтка както за мирния договоръ, тъй и за Солунското примирие — онѣзи окупационни войски, въ тѣсния смисълъ на думата, предназначението на които е било да поддръжатъ реда въ страната или да запазятъ интереситѣ на Съглашението, докогато се сключи последователно миръ както съ насъ, тъй също и съ другитѣ държави, чийто съюзникъ е била до това време България. Другъ смисълъ и другъ разумъ, споредъ менъ, не може да има този текстъ на договора. Съ други думи, понятно е да се възложи на България задължение да плаща за окупационни разноси не само докогато тя сключи миръ, но и докогато пейнитѣ съюзници сключатъ миръ съ съглашенцитѣ, понеже може да съществува съмнение какво България, като бившъ съюзникъ, възможно е да направи нѣкакви прѣжки на Съглашението или пъкъ поне не заслужа да бѣде третирана по-добре, отколкото ще бѣдатъ третирани нейнитѣ съюзници. Също тъй разумно би било да се приеме, че подъ окупационни войски не бива да се разбиратъ пребиваващитѣ въ широкъ смисълъ на думата, войски на Съглашението и то за единъ срокъ неопредѣленъ, докогато тѣхнитѣ началства сж намѣрили за нужно да ги изтеглятъ отъ България. Всички войски, които сж пребивавали въ наша територия, не е право, не е справедливо да бѣдатъ смѣтани като окупационни, тъй като тѣ сж имали различни предназначения. Особено въ първо време, следъ сключване на примирieto, нѣкои отъ тѣхъ сж имали за обектъ Ромъния, други сж имали за обектъ Сърбия, трети сж служили като резервъ на предни части, тъй като още не бѣше свършена войната съ Австро-Унгария и Германия. И не е право малка България, която по своя инициатива изневъръ единъ видъ на своитѣ съюзници като предложи примирие, да бѣде поставена на равна нога съ своитѣ съюзници и да плаща разноситѣ за онѣзи войски, чийто предназначение не е било да пазятъ порядъка тукъ, който е билъ нуженъ на Съглашението, а предназначението имъ е било свършено друго — да продължатъ войната съ Австрия и Германия. Също тъй нѣма никакъвъ разумъ да се считатъ за окупационни войскитѣ, които сж били у насъ следъ сключването на мира отъ страна на България въ Ньойи, когато вече се призна, че нашето положение формално, юридически е консолидирано, че ние излизаме отъ стадия на примирieto формално и ставаме една независима, суверенна държава. И ако следъ сключването на договора за миръ въ Ньойи и приемането му отъ Народното сѣбрание у насъ, сж продължавали да пребиваватъ съглашенски войски въ нашата страна, то това нѣщо се е дължило на обстоятелството, че победителътъ е билъ властенъ — въпрѣкъ това, че по договора нѣма право да държи войски у насъ — да продължава да ги държи, докогато се увѣри, че ние даваме доказателства, че можемъ да пазимъ реда у насъ си и да не увреждаме интереситѣ на Съглашението. Но това отъ наша страна е едно действие на търпение, не е едно действие или едно положение, което ни задължава да плащаме разноситѣ на пребиваващитѣ въ наша територия съглашенски войски. Ето защо още отъ самото начало азъ съмъ билъ на мнение какво нашитѣ правителства — не говоря само за сегашното, но и за бившето правителство — е трѣбовало да настояватъ на тази позиция. И тази страна на въпроса, ако и да не е уважена отъ другия контрагентъ, заслужава да бѣде изне-

сена, защото, най-накрая, една справедлива кауза трѣбва да бѣде изнесена, както и да се погледне на нея отъ друга страна. Правото, щомъ сме убедени въ него, ние публично сме длъжни да го изповѣдаме, за да си вземемъ не само ние актъ — то нѣма насъ да ползува — но да бѣде всеобщо достойно на свѣта, за да се знае въ какво действително се състои положението. Това толкувъ повече, г. г. народни представители, че разноситѣ, които ни се искатъ, не почиватъ на едни реални, опредѣлени въ своитѣ размѣри задължения. Не произтича сдѣлката нито отъ нѣкаква финансова операция, заемъ напр. или друго вземане, нито пъкъ отъ нѣкаква опредѣлена и точна въ своя размѣръ смѣтка, представена отъ другата страна. Не е въпросъ тукъ за добросъвестност или недобросъвестност, но да се констатира единъ фактъ. Азъ донамамъ, че съглашенскитѣ представители първоначално не сж държали смѣтка на това дали ще имъ бѣде плащано нѣщо или не и не сж, следователно, водили точенъ списъкъ, както на своитѣ войски, които сж пребивавали тукъ, тъй също и за изживенията, които сж направени за тѣхното поддръжане. И никакъ не ми е чудно, дето въ печата бѣха лансирани различни слухове относително размѣра на исканитѣ обезщетения. Че се е искало 250.000.000 французки златни франка първоначално, а най-накрая спогодбата е сключена за 25 милиона французки франка, въ това нѣма нищо чудно, напълно си е въ реда на нѣщата, защото тѣзи 250.000.000 франка сж една произволна цифра, кутурица. Общиятъ сборъ е намѣренъ, като сж си представили смѣткитѣ представителитѣ на отдѣлнитѣ държави всѣки както и колкото навѣрно е намѣрилъ за добре, за мунасипъ, да представи въ смѣтката си, и най-накрая се е стигнало до една цифра 250.000.000 франка. Азъ не зная, г. г. народни представители, точно какъ стои въпросътъ съ окупационнитѣ разноси презъ време на управлението на покойния Стамболийски; дали той, както публично се опитваше въ своитѣ речи и дори въ Народното сѣбрание да подхвърля, е сполучилъ да отхвърли окупационнитѣ дългове, или пъкъ да бѣдатъ чувствително намалени. Интересно ще е да бѣде обяснено това нѣщо отъ съответния министъръ, тъй като отъ друга страна се чува и противното, а именно: когато е била сключена репарационната спогодба, правителството е поело задължение да уреди и окупационнитѣ дългове. Дори отъ страна на Междусъюзническата комисия е имало направена надлежна бележка, какво репарациитѣ не изключватъ задълженията окупационни, които трѣбва въ едно скоро време да бѣдатъ уредени. Ако второто положение излъже вѣрно, тогава Стамболийски е хвърлил една голѣма лъжа предъ българския народъ, . . .

П. Петковъ (з): Това не е вѣрно.

К. Пастуховъ (с. д): . . . заблудилъ го е, за да представи дипломатическитѣ си успѣхи по-голѣми и за да си поседѣ по-добре срещу избиратѣ, когато бѣ разгласено, че е успѣлъ да намали репарационнитѣ задължения съ туй наречената репарационна спогодба. Ето защо, важно е да се обясни това състояние на работитѣ у насъ. Дали има за партизански цели използвано едно положение, което е панелско пакостъ на нашата страна, или пъкъ действително е имало съгласие за уреждане на окупационнитѣ задължения и това съгласие е било крито за известно време отъ българския народъ, трѣбва да се уясни, защото всѣко едно управление е длъжно да посме своята отговорност. Грушкитѣ, които сж направени първоначално, се отразяватъ фатално и върху действията на последващитѣ кабинети, тъй като въ международната политика мъчно можете да противопоставите аргумента, че правителството, което е ангажирано въ една посока, е паднало вече и, следователно, неговиятъ замѣстникъ не е задълженъ въ онѣзи рамки, въ които го е поставилъ предшествуваниятъ кабинетъ.

Азъ мисля, че ако бившето правителство, което имаше известенъ кредитъ въ странство, за своята вътрешна политика не бързаше толкова много да урежда международнитѣ наши задължения и да прави голѣми отстъпки, за да спечели благоволения за вътрешната си политика, България можеше да получи по-голѣми отстъпки, отколкото тѣзи, които ѝ бѣха дадени при сключването на репарационната спогодба, и тѣзи, които ѝ се даватъ сега при сключването на споразумението за окупационнитѣ разноси. Но Стамболийски имаше интересъ да разтури въ онова време Камарата, за да си докара слѣпо болшинство, и въ този промѣжутъкъ отъ време трѣбваше да угоди на съглашенцитѣ, за да не подозрятъ поплъзновенията му въ вътрешната политика. А всичко това ставаше за смѣтка на интереситѣ

на българската хазна, следователно, и за смътка на охлузения земеделски гръб.

П. Петковъ (з): Това не е вѣрно.

Н. Пастуховъ (с. д.): И въ задълженията, които се налагат на България по силата на разни спогодби, лежи действително чрезмѣрно брем, което е такова, защото нашитѣ правителства за задържане на властѣта сѫ изхождали предпочитително отъ интереситѣ на своята вътрешна политика, която на простѣ български езикъ ние знаемъ въщо се изразява — въ партизанство и въ разхищение на народнитѣ богатства за осигуряване по-продължително управление и заграбване на властѣта.

Г. г. народни представители! Както азъ, така и социал-демократическата група, не сме били никога на мнение да се освободи България отъ разнитѣ свои основателни или неоснователни задължения чрезъ една политика на саботиране договоритѣ международни, на война, на обструкция или на пасивна съпротива. Винаги ние сме проповѣждали, че въ интереса на спокойното и независимо съществуване на нашата страна е да се предпочете пътятъ на споразуменията, заставайки на базата на съществуващото, на базата на договоритѣ, и да получи облекчение. Ние не въвеждаме въ вѣжността на договоритѣ и надали има нѣкой, който да въвежда въ тѣхната вѣжностъ. И тѣзи, които сѫ най-стрѣвни въ лагера на победителитѣ и се борятъ за запазване статуквото и светостѣта на договоритѣ, иматъ съзнание въ себе си, че договоритѣ, както всѣко човѣшко творение, подлежатъ на измѣнение съ течение на времето. Но като представители и защитници на консервативнитѣ сили въ обществото, тѣхната задача е да гледатъ да продължатъ статуквото колкото е възможно за по-дълго време, за да получатъ авансъ въ развитието си, за да обезпечатъ по-добре отъ свое гледище националитѣ си интереси и да поставятъ другата страна въ едно неблагоприятно положение за продължително време. Но абсолютна светостъ на договоритѣ нито въ миналото, когато обществата бѣха на единъ по-низкъ уровень, нито сега може да съществува. Свещениятъ съюзъ, сключенъ въ Виена за спазване на договоритѣ, презъ 1814 г., не можа да ги опази, но съ упоритостѣта си и съ консервативностѣта си той докара до насилствено разкъсване на международнитѣ договори, до революции, които имаха за резултатъ не само освобождението на подтиснатитѣ народи, но също тѣй измѣниха съществено картата на Европа, границитѣ на държавитѣ. Днесъ по наше разбиране се борятъ две тенденции: консервативна за запазване на договоритѣ и демократична или революционна за измѣнението имъ. Днесъ свѣтътъ разполага съ по-други оръжия, той е въоръженъ съ по-друго съзнание и въвежда, надѣе се, че ще постигне измѣнението на договоритѣ, ревизията имъ, като застане на базата на съществуващото положение; не чрезъ налагане на противника, не чрезъ побеждаване на победителитѣ, но чрезъ едно споразумение, интернационално сътрудничество, чрезъ едно доближаване на националитѣ и егоистичнитѣ гледища на държавитѣ до едно международно гледище, което да обслужва еднакво както победители, тѣй и победени, което да подмогне да се измъкне Европа изъ сегашната стопанска криза, да се консолидира положението по миренъ начинъ и да се обезпечи единъ продължителенъ и траенъ миръ на Европа. Тази целъ ще бѣде постигната не както предлагатъ напр. германскитѣ националисти — има и наши, които сегизъ тогизъ се обаждатъ — или както предлагатъ комуниститѣ революционери, които чисто и просто отричатъ договоритѣ за миръ, не говорятъ за ревизия, а за унищожение на договоритѣ. Германскитѣ националисти смѣтатъ, че могатъ чрезъ една политика не на реваншъ, въ смисълъ на изваждане на оръжие, но на една пасивна съпротива, да докаратъ Франция въ едно положение да не може съ войскитѣ си да окупира Германия и да задържи настоящия курсъ, сама Франция да фалира въ своята офанзива срещу Германия посредствомъ съпротивата на германската държава. Този курсъ е погрѣшенъ, той даде лоши резултати презъ време на управлението на тежкия индустриалецъ Куно миналата година и предизвика въ началото на 1923 г. окупацията на Поанкаре въ Руръ. Обаче, както вие всички забелѣвате, срещу тази политика на окупация, на въоръжаване, на сключване съ отдѣлни държави военни съюзи, наистина не съ напада телна целъ, но съ целъ да се запазятъ договоритѣ, има вече другъ курсъ, който също тѣй става официаленъ както е въ Англия — курсътъ на примирение, на миръ. Този курсъ има въ основата си международни съображения, той

иска да внуши и на Франция и на Германия въ своитѣ отношения да не излизатъ специфично отъ егоистични национални интереси, които да сметнатъ за интереси на Европа, но да държатъ смѣтка за една международна кооперация, която ще опредѣли главнитѣ линии на международната европейска политика. Ние, българскитѣ социалисти и демократи, въвеждаме, че въ едно скоро време този курсъ ще стане повсемѣстенъ, защото друго-яче Европа не може да излѣзе изъ днешната финансово-стопанска криза и да затвърди мира за продължително време. На този курсъ на примирение, на споразумение, на ставане на гледището на съществуващитѣ договори ние трѣбва да застанемъ и отъ тамъ да опредѣляме отношенията си съ представителитѣ на великитѣ сили. По принципъ нашата политика е застава на това гледище. Ние има само да го поощримъ и отъ друга страна да го предупредимъ да не дохожда въ другата крайностъ, т. е. споразумението и примирението да не стигатъ до безропотъ, безмѣлно подчинение и сервилностъ въ политиката. Това е опасно. Тукъ се изисква тактъ и споразумение у политикитѣ. Той трѣбва да измѣри, безъ да прибѣгва до друга метода, до къде може да стигне въ отстъпкитѣ си въ политиката на лоялностъ и на споразумение съ съседнитѣ и велики държави, и когато намѣри, че по-нататъкъ отстъпкитѣ ще бѣдатъ вредни за интереситѣ на държавата, той трѣбва да си тегли заключението и да откаже подписването на една спогодба, за която е по принципъ, но която съ своитѣ подробности може да увреди интереситѣ настоящи и бѣдащи на държавата, като я постави въ едно невъзможно състояние.

Г. г. народни представители! Ако България имаше работа само съ окупационни задължения, всѣки би казалъ: отъ 250 милиона златни франка като платите 25 милиона златни франка въ течение на 10 години, отървали сте се благополучно и бихте могли да се поздравите не съ една победа, но съ едно по-малко нещастно разрешаване на единъ самъ по себе си тежестенъ въпросъ. Всяка работа е тамъ, че както нѣ е известно, нито окупационната спогодба е първата, нито ще бѣде последната отъ редицата съглашения, които има да сключва България, по силата на договора за миръ въ Ньой. Азъ се боя отъ тѣзи спогодби, които ние сключихме: лани по репарациитѣ, преди нѣколко месеца съ Сърбия, проектираната съ Ромѣния, сега за окупационнитѣ разности. По-нататъкъ вие знаете, че имаме съглашение за купонитѣ, за старитѣ дългове, смѣтки съ Германия и т. н. до безконечностъ. 25 милиона франка за мене сѫ много, защото въ наши пари днесъ тѣ се равняватъ на около $\frac{1}{2}$ милиардъ и повече лева; а ако бѣха настоявали за 250 милиона златни франка, то въ наши пари ще бѣдатъ повече отъ 7 милиарда. Представявате ли си въ каква финансова бездна въведе България, ако тя действително се оказва тѣй педра въ готовността си да приема всѣкакви спогодби. Да се върнемъ малко назадъ и да си спомнимъ какви задължения пое България въ 1918 г., когато сключи договора за миръ? Нейнитѣ задължения не възлизаха на повече отъ 2 $\frac{1}{4}$ милиарда лева. И ако пресмѣтнемъ какъвъ курсъ е ималъ нашия левъ тогава, то ще видимъ колко действително тѣзи милиони, които сега се искатъ, сѫ една грамадна цифра. Въ съзнанието на представителитѣ на съглашението въ онова време не е могло да бѣде нито по отношение на репарационнитѣ задължения, нито по отношение на окупационнитѣ задължения, България да поеме милиарди задължения, защото не сѫ допуснали и тамъ, че такава голѣма разлика ще има между българския и френския франкъ. Следователно отъ етично гледище, отъ гледна точка на справедливостъ, като се държи смѣтка за миналото, България е права да настоява за едно по-снижодително третиране, защото иначе тя е въ невъзможностъ да плаща.

Каква е целѣта, г. г. народни представители, на плащанията, на спогодбитѣ? — Да обезпечатъ мирното развитие на страната, или както се изразилъ английскиятъ държавенъ подсекретаръ въ английската камара — да подпомогнатъ финансовото и стопанско преустройство на страната. Безъ финансово и стопанско преустройство на държавата, тя не само не може да се развива нормално, но не ще бѣде въ положение да покрѣпа задълженията си за единъ продължителенъ периодъ време. На това нѣщо трѣбва да се държи смѣтка.

Що значи финансово и стопанско преустройство? — То ще рече поне въ най-ограничени рамки да развие силитѣ стопански на единъ народъ, да удовлетвори неговитѣ социални потребности, защото всѣки единъ организъмъ, колкото и да е консервативенъ, има нужда отъ подновяване,

отъ обновяване, за да може да противостои и да се развива. Общественият организъм се подновяват, когато имъ се даватъ ресурси за удовлетворение на многобройните функции и за развитие на полезните инициативи. Една държава, която поради финансови задължения не е въ положение освенъ да създава само консомативен бюджетъ, тя не развива стопански себе си, тя не е годна за борба срещу каквито и да било напасти, тя не развива своята национална енергия. Тръбва да се държи сметка за това наше положение.

Г. г. народни представители! Вземамъ за примѣръ Франция. И тамъ положението е тежко, но отъ 30-тъ милиарда франка на нейния редовенъ бюджетъ тя отдѣля около 5 милиарда за плащане на лихви на вътрешните заеми, които сж отишли за възстановяването на нейните опустошени презъ време на войната провинции; около 2 милиарда франка отиватъ за поддръжка на инвалиди и подпомагания отъ всевъзможенъ характеръ; съществуватъ и много пера за подпомагане на населението въ случай на нещастия. Е добре, младата българска държава, ако и да е въ лагера на победените, ако и поради това да ѝ се предписва да си свива крайщата, да ограничава разходите си до минимумъ, все пакъ, понеже тя е организъмъ, трѣбва да живѣе и трѣбва да излѣзе отъ стадия на консомативния бюджетъ. Тя трѣбва да развие своите социални и стопански енергии, трѣбва да строи пжтища, съобщения и желѣзници, трѣбва да прави подпомагания. Тя трѣбва да направи данъчни облекчения, особено да намали натрупаните презъ дружбашия режимъ косвени налози, които създаватъ чрезмѣрна скжпоти и правятъ отъ държавата най-големия спекулантъ и смучащъ на жизнените сокове на българския народъ. Какъ ще може тази държава да отговори на минимума отъ социални, стопански финансови и политически потребности на страната, какъ ще се осигури консолидирането и развитието, ако не се направятъ съответните облекчения въ финансовите ѝ задължения? Азъ не разбирамъ каква друга целъ има и съответниятъ текстъ въ договора за миръ, по силата на който Междусъюзническата комисия, когато намѣри, че положението на страната е затруднено, може да направи облекчение като опрости, като намали или като отложи нѣкои задължения на държавата ни за опредѣленъ срокъ време.

Г. г. народни представители! Изпитвамъ най-големия мжка, когато констатирамъ за себе си следното положение. България отъ сключването на премирието до сега постоянно е правила декларации за лоялно изпълнение на своите репарационни задължения. Тя нито за мигъ не се е опитала да подражава на своите бизни съюзници въ тѣхните опити за саботиране или обструване на мирните договори, и тя има право, справедливо е, етично е, законно, еднуманно и човѣшко е, да бжде уважена нейната претенция — да ѝ се направятъ облекчения като се даде приложение на отѣзъ текстове отъ мирния договоръ, които предвиждатъ отлагане и опростяване на известни задължения. Нѣма никакви причини да ѝ се отказва това, защото България не е водила една политика на неприязнь къмъ когото и да било. Всички знаятъ на що се дължи нейното участие въ свѣтовната война на страната на Германия. Всички разбиратъ, че поради слабата политическа култура на българския народъ, едно германофилско правителство начело съ царъ Фердинандъ успѣ, въпреки волята на Народното събрание, безъ да свика последното, да наложи политиката си, да обяви война, да ни постави предъ свършени факти и да свика Събранието следъ като нашите войски бѣха вече стигнали предъ Солунъ. Походътъ въ Сърбию значи бѣше свършенъ и България нѣмаше възможностъ да изневѣри, ако не иска да бжде смазана отъ своите съюзници.

Отъ примирието насамъ тя не е кокетирала съ никоя държава, колкото и да е проста въ своите международни разбирания, за да сключи военни съюзи, целта на които е рано или късно да измѣнятъ договоритѣ, да предизвикатъ ревизиата имъ, или пъкъ да паложатъ стѣпнование между нѣкои европейски държави. Следователно, не съществува никаква причина тя да бжде поставена, както се казва, въ положение на робство, да плаща само дългове, за да обезпечи своето съществуване.

Доколкото ми е известно Унгария успѣ да извоюва едно по-добро положение, отколкото ние имаме, а тя бѣ една държава, която взе по-активно участие въ войната, отколкото ние. При все това на нея се направиха отстъпки, тя се улесни въ сключването на единъ международенъ заемъ, дадохъ ѝ се разсрочки въ плащането, опредѣлени ѝ сж въ течение на 20 години малки плащания, за да може да консолидира положението си. Австрия е също въ по-добро поло-

жение отъ насъ. Наистина, тя е една малка държава, нейниятъ блясъкъ като Австроунгарска монархия не съществува вече, но все пакъ тя получаваше облекчения. Дори Германия, която води война съ Франция, и която по мое разбиране бѣ първата, която извади мечъ срещу Съгласието и запали европейския пожаръ, която следъ войната се опитва да саботира договора, въ който днесъ течението на монархисти и националисти е доста силно, защото въ последните избори за Райхстага националиститѣ, които порано имаха 70 мѣста, сега иматъ около 100 мѣста — значи излизатъ засилени и могатъ да бждатъ опасни чрезъ една авантюра за миролюбивата политика на европейскитѣ държави — и тя днесъ получава облекчение. Следъ като Германия бѣ съсипана миналата година, сега чрезъ комисията на експертитѣ и други назначени комисии нейното положение може да бжде подобрено, било като се ослосе нова банка въ Германия, било като се улесни въ сключването на проектирания международенъ заемъ отъ 800 милиона златни марки, било като ѝ се дадатъ други международни улеснения, за да излѣзе отъ сегашното тежко положение. И убеденъ съмъ за себе си, че колкото повече въ Германия методитѣ на мирното споразумѣние си пробиватъ пътъ, колкото повече образа на Германия става демократиченъ и националистичната опасностъ се намалява, толкова повече нейното международно и вътрешно положение ще се подобрява. Но Германия е една велика държава; пие съ нея не смѣемъ да се сравняваме; ако и да е банкрутирала финансово, при все това тя има голѣми ресурси въ населението си; нейните магнати-индустриалци, за които французитѣ говорятъ, че иматъ въ чужди банки около 8 милиарда златни марки, въ дните на най-големия мизерия на германския народъ изсмукватъ неговите жизнени сокове и създаватъ грамадни богатства. Въ никой случай България не може да стѣпва на една нога и да помисли да се сравнява съ една могъща, богата инакъ държава, каквато е Германия. Ние трѣбва само да предпазимъ себе си да не бждемъ колония и въ положение на единъ дължаникъ, които иматъ постоянно да плащатъ, безъ да могатъ нѣкога да се наплатятъ, и които отъ друга страна, могатъ да изпитатъ друго нещастие: въ единъ недороденъ години или при други случайности да се намѣрятъ въ невъзможностъ да посрещнатъ задълженията си. И това нѣщо не е една хипотеза, една химера, но напълно въ реда на нѣщата е подобно предположение, защото ако ние натрупаме задължения въ размѣръ на единъ милиардъ, които трѣбва да плащаме ежегодно отъ нашия бюджетъ, и като държимъ сметка на това, че ежегодно растатъ сумитѣ, които трѣбва да отдѣляме за погашения, а ежедневно растятъ апетититѣ за нови букаи на българския народъ, то естествено е, че тази политика на безмѣлвие, безропотно подчинение и изпълнение на договоритѣ ще ни докара до единъ банкрутъ, до едно погубване на нашата самостоятелностъ. Значи ние ще дойдемъ до едно положение, като следваме противенъ методъ на войнственитѣ, да получимъ еднакъвъ резултатъ. А това не бива да бжде въ никой случай целъ на българската политика. Целта на българската политика трѣбва да се състои въ това: колкото е възможно да намалява финансовите тежести на държавата. И тамъ е нейната победа: когато успѣе, когато сполучи да премахне фиктивни задължения, да убие апетитѣ за безосновни и само отъ формална гледна точка обосновани претенции, но не и когато въ името на приятелство срещу пари, срещу откупъ ние сме принудени да плащаме и да поемаме задължения. За насъ това положение не само не е розово, но е съпряжено съ голѣми опасности.

И ние считаме за наша дължностъ, колкото и безпомощни да сме, колкото и да сме увѣрени въ това, че най-накрая едно болшинство, което нѣма другъ изходъ, ще трѣбва да гласува конвенцията, публично да изкажемъ нашето мнение, да апелираме предъ европейската съвестъ, предъ общественото мнение за снизхождение, за справедливо отношение къмъ въпроситѣ и за финансови облекчения на България, за да се развива и за да се обезпечи нейното национално съществуване. Ние нѣмаме за целъ, както забелѣзахъ, да саботираме мирните договори. Като социалисти, като демократи и като граждани на една победена и малка страна, ние декларираме, че ще работимъ, каквото и да бжде отношението на другата страна, за мирната политика съ съседи и съ велики държави. Ние ще пасърчаваме всѣка политика на български правителства, която, безъ да изпада въ сервилностъ, отива да служи на една политика на мирно споразумѣние. Ние ще се боримъ съ онии малки течения — много малки, почти несъществуващи — въ нашата страна, които, въ отчаянието си, въ озло-

блението си, или въ поддържането си на стари привички, сънуват за стари прийоми, чрез които да се стигне до освобождението на държавата от тежките репарационни задължения.

Безъ съмнение, тукъ има влияние и международната политика. Както и да си мислимъ, че сме изолирани, че не желасмъ да се бъркаме въ работитъ на Европа, днесъ международната политика удря печатъ на всички държави: и на онѣзи, които искатъ активно да работятъ, и на онѣзи, които некатъ да се свиятъ подъ чергата си, само че единитъ могатъ да бъдатъ третирани като неприятелъ, а другитъ опасно е да бъдатъ третирани като колония, която трѣбва да бъде изсмукана и следъ това захвърлена като безполезна вещь.

Безъ една международна ориентировка България нѣма да може лесно да излѣзе отъ настоящата криза и да получи съответнитъ облекчения. Напстина, ако въ Европа въ скоро време се промѣни курса на вътрешното и управлението — т. е. нейнитъ демократии станатъ ръководни фактори въ държавитъ — международната солидарност по-лесно ще се възстанови и облекченията на държавитъ победни, безъ да бъдатъ пожертвани голѣмитъ интереси на победителитъ държави, ще настѣпятъ. Това е едно основание, което ни кара да бъдемъ внимателни и въ нашата вътрешна уредба: да поощряваме демократичната си, да оидваме общественото си мнение въ тази посока и правителствата ни да служатъ на такава една политика. Чрезъ едно подобно приобщение къмъ международнитъ веления на демокрацията, България ще може да разведри тъмната атмосфера, защото посредствомъ общественото мнение тя ще спечели симпатитъ на правителствата и, следователно, отношенията къмъ насъ ще бъдатъ по-благоприятни и по-мекки. Но за това ние трѣбва да уреждаме себе си вътрешно и трѣбва да насочваме външната политика на държавата въ такава посока, че, безъ да забѣгва къмъ един или други и безъ да става орѣдие на която и да било велика държава, въ името на каквато и да било целъ — защото всѣка една такава политика ще бъде пакостна, — като държи на всички държави, да отстоява националнитъ интереси на страната и при всѣки случай да обръща вниманието на неспособното наше финансово положение.

Азъ мисля, че въ станаването на всички ни е, какво нашето финансово положение действително е пакостно и тежко. Ние не можемъ да се гордѣмъ съ него; то е добро само въ този смисълъ, че България не е банкрутирала, както банкрутира Австрия, както фалира Германия и както банкрутира и болшевишката Русия, че България още прави едно изключение като победена държава отъ общата участь, постигнала и денитъ страни. Но тя трѣбва да се мъчи да подобри това свое положение, за да се предпази отъ изненади въ реда на нѣщата си и възможни въ всѣко време, и да внуши на всички, че ако искатъ да бъде нейната дума ясно и честно изпълнена, тя не може безропотно да поеме каквито и да било съглашения и каквито и да било задължения.

Азъ се радвамъ, като чета въ изявленията на държавния подесекретаръ въ английската камара, какво Междусъюзнишката комисия у насъ, въ България, е свършила голѣмата си работа. Това ще рече, че тя почти е станала излишна, че България не само е дала достатъчно доказателства за своитъ лоялни отношения къмъ победителитъ, но че е успѣла да уреди множество отъ висящитъ и спорни въпроси и, следователно, зачитане на нейния суверенитетъ като награда за нейната лоялност, единъ актъ на учтивост и на справедливост ще бъде, ако действително ние се освободимъ отъ Междусъюзнишката комисия, като останемъ да си уреждаме сами отношенията, които по принципъ сж фиксирани, установени, за да нѣма нужда отъ постоянни разговаряния и преговаряния за един и сѣщи висящи въпроси. Още по-радостни бихме били, ако победителитъ разбератъ нашето положение и вникнатъ доста добре, като сж били тукъ, въ забързаното ни финансово положение и ни направятъ облекчения, приложатъ ни съответния членъ на договора за миръ за отлагане и за премахване погасяващата на нѣкои задължения, а не да ни отегчаватъ положението съ нови тежки бремена.

Накрая азъ заявявамъ, че макаръ нагледъ плащането на 25.000.000 фр. да е леко, но то е доста тежко. Азъ лично не говоря за гаранцитъ, които се даватъ срещу него, защото нѣма другъ находъ, и дори, ако протестираме, можемъ да влошимъ положението си. Когато на Германия срещу заемъ ѝ искатъ въ залогъ нейнитъ желѣзници, то на България, очевидно е, нѣма да ѝ поднесатъ пита съ

медъ, а все ще ѝ дадатъ нѣкой горчивъ хапъ. Но прави ми впечатление, че не сж зачетени никакви разпоски, никакви компенсации, които ни се дължатъ въ свързка съ пребиваването на междусъюзнишескитъ войски. Точно не мога да си припомня цифрата, но останало ми е въ ума, че въ всички наши рекламации по задълженията, които ни се представятъ, България е посочвала една сума, влизаша на около 1 милиардъ, въ която сума влиза едно голѣмо перо — разпоски, такси по желѣзницитъ и други вреди, причинени отъ съюзницитъ на България. Ако сметнемъ тѣзи 25 милиона франка златни, или 500 милиона наши лева, съ лихвитъ 5% до изплащането имъ, то въ сжщностъ сумата нѣма да бъде 500 милиона, а ще бъде повече отъ 700—800 милиона лева, значи горе-долу ще гони милиарда. Съгласете се, че това е едно чрезмѣрно тежко перо за един окупационни разпоски, които, въ сжщностъ, като се държи смѣтка за чиститъ войски, служачи за окупационни цели, не може да възлѣзе, освенъ на нѣколко десетки милиона наши пари.

Нѣма да се спирамъ и на повдигнатия отъ преждеговорившия въпросъ за обезщетенията на българскитъ граждани, които имъ се дължатъ за нанесени вреди отъ съглашенскитъ войски. А такива вреди има отъ всѣка война, има ги и отъ съглашенскитъ войски. Имаме и убийства, и наранявания, и имотни вреди нанесени, които не се припадатъ, защото изрично е казано това въ договора, а държавата сигурно ще си омие ръцетъ, като ще мотивира това съ невъзможността на бюджета да понася постоянно все нови и нови напстина справедливи пера, но много тежки за скромнитъ суми на нашия бюджетъ.

Виждате, прочее, че като даваме ние, на себе си туряме бука и ще дойдемъ въ положение не само да не можемъ да плащаме на нашитъ кредитори, но и себе си да не можемъ да издържаме, а единъ финансовъ фалитъ на държавата означава посегателство на нейната независимост и на суверенитета на цѣлата или частъ отъ нейната територия — тъкмо това, което искаме да избѣгнемъ.

За да обезпечимъ нашето бъдаще и за да издигнемъ гласа си въ полза на справедливата наша кауза, азъ смѣтахъ за нужно да излѣза предъ васъ, за да не остане впечатление, че ние безропотно всичко приемаме, което ни се предлага, отъ уважение не къмъ правото, а къмъ силата на победителя. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитъ и отъ нѣкои сговорници)

Председателъ: Има думата народниятъ представи-
тель г. Петко Петковъ.

П. Петковъ (з): (Отъ трибуната) Азъ ще бъде много кратъкъ, г. г. народни представители, понеже се касае за единъ голѣмъ въпросъ, който засѣга интереситъ на страната въ най-висша степенъ и по който въпросъ не би трѣвало да се партизанствува. Г. Пастуховъ каза, че по въпроситъ отъ външната политика на страната не би трѣвало да се партизанствува, обаче азъ констатирамъ, че той на нѣколко пъти отъ тази трибуна именно по тѣзи голѣми въпроси партизанствува, като се стреми да хвърли всичката вина за разнитъ споразумения и договори, които се явяватъ единъ следъ другъ тукъ, върху правителството на покойния Стамболийски, когато г. Пастуховъ знае много добре, че вината за всички тѣзи договори, които идатъ въ Парламента, е на онѣзи, които водиха две катастрофални войни последователно, които погубиха 300.000 български синове, които станаха причина България отъ първа държава на Балканитъ да стане последна и които станаха причина да се наложатъ на България такива тежести, щото и нашитъ внуци да не сж въ състояние да ги изплатятъ.

Правителството на Стамболийски дойде на власт тогава, когато вече имаше единъ Ньойски договоръ, който Стамболийски трѣбваше да подпише затуй, защото той представляваше онай политическа организация, която не бѣше водила войнитъ и нѣмаше отговорностъ за тѣхъ, съ целъ да може да се добиятъ за България по-добри клаузи. И правителството на покойния Стамболийски се зае още отъ първия денъ да добие онѣзи намаления, онѣзи облекчения по договора за миръ, които България при даденитъ условия, при които се намираше — безъ никаква армия, съсипана, срещу нея озлобени всички държави отъ Съглашението и всички наши съседи — можеше да добие. Всички усилия на българското правителство бѣха насочени въ тази посока и много нѣщо се направи. Една отъ най-голѣмитъ заслуги на миналото правителство е сключването на репарационното споразумение. Репарационното споразу-

мение намали чувствително българския дълг. По него ще се приказва по-късно, но трябва да се каже само това, че репарационното споразумение . . .

Министър Х. Калфов: Не говорите по въпроса. Говорете по въпроса, защото иначе и аз ще кажа какво зная.

П. Петков (з): Г. министре! Аз съжалявам, че ме апострофирате по един въпрос, по който нямаше защо да ме апострофирате, защото аз не съм дошъл тук да партизанствувам.

Отъ сговориститъ: А-а-а!

В. Георгиев (д. ср): То се вижда.

К. Пастухов (с. д): Аз не съм хвърлил всичката вина върху Стамболийски, но всеки да си вземе дълг отъ отговорността.

П. Петков (з): Аз не съм дошъл тук да партизанствувам; въ всички случаи ще ви кажа, че ние абсолютно не се боим отъ изнасянето на каквито искате данни и документи за нашето управление. Но аз съжалявам, че се изнасятъ въ Пещера работи, които не сж вѣрни, напр., че ние сме поддържали чети въ гърба на гърците.

Председателъ: Моля, г. Петков, говорете по въпроса.

П. Петков (з): Безспорно е, че репарационното споразумение не е идеално; безспорно е, че туй, което остава е много тежко за България; безспорно е, че ако останѣше на насъ при пълна свобода да подпишемъ едно репарационно споразумение, ние нѣмаше да подпишемъ туй, което подписахме.

Министър Х. Калфов: Презъ лѣтото на 1922 г. можеше да се уреди много по-добре репарационниятъ въпросъ, отколкото презъ м. мартъ 1923 г.

П. Петков (з): Това е абсолютно невѣрно. Напротивъ, тогава отъ България се искаше да даде своитѣ минции, а пъкъ въ споразумението, което ние сме подписали, никакви минции не се даватъ. а се касае само за една афектация на приходитъ и за една гаранция, която е минималната гаранция, която България можеше да добие и която не е толкова тежка въ сравнение съ оная, която се искаше да се взематъ всички минции. Г. Калфовъ зная това и ако не иска да партизанствува . . .

Министър Х. Калфов: Цифрата на плащанията я има.

П. Петков (з): За цифрата на плащанията азъ ще заявя на г. министъръ Калфовъ само това, че въ последното заседание, което имаше съ Междусъюзническата комисия по репарациитъ, намъ бѣ предложена цифрата 950 милиона и следъ една борба отъ 2 часа тамъ и следъ дипломатическата работа, която се води отъ преди съ разнитѣ държави по отдѣлно, успѣхме да дойдемъ до цифрата 550 милиона; даже отъ насъ се искаше като последна цифра 600 милиона, но покойниятъ Стамболийски заяви на комисията — което бѣше и неговата решителна дума — че отъ 550 милиона не може да отиде по-нагоре и че нека историята да отбележи, че България е била екзекутирана за нѣкакви си 50 милиона. Това бѣше последната дума на Стамболийски, следъ което нашата делегация се оттегли и следъ 1 часъ дебатирание Междусъюзническата комисия прие цифрата 550 милиона.

Азъ не съмъ дошълъ тукъ да приказвамъ по това . . .

Министър Х. Калфов: Най-добре ще направите да не приказвате по това.

П. Петков (з): . . . и съжалявамъ, че г. министъръ Калфовъ подхвърля подмѣтания, които ме принуждаватъ да говоря по тѣзи работи. Ако г. Пастуховъ не бѣше дошълъ тукъ, на трибуната, да партизанствува, азъ нѣмаше и да говоря по тѣзи работи.

Председателъ: Г. Петковъ! Неоснователно хвърляте подобно обвинение по адресъ на г. Пастухова. Неговата речъ бѣше напълно обективна.

П. Петков (з): По отношение на Стамболийски тя не бѣше никакъ обективна, г. председателю, защото той каза,

че ние сме подписвали договори съ политическа вътрешна целъ, когато това не е вѣрно.

Председателъ: Г. Пастуховъ бѣше толкова предпазливъ, че говорѣше условно и молеше г. министърътъ на външнитѣ работи да даде нужнитѣ освѣтления.

П. Петков (з): Г. Пастуховъ пише всеки денъ съ подписа си и тукъ ясно се изрази.

Председателъ: Моля, говорете по въпроса.

П. Петков (з): Репарационното споразумение намали българския дългъ отъ 2¼ милиарда съ 5% лихва, който въ продължение на 60 години правятъ осемъ милиарда, на 550 милиона съ 5% лихва, които правятъ за сѣщото число години 2.100.000.000. Значи, дългътъ се намалява съ ¾, а туй е чувствително облекчение. Освенъ това приложението на чл. 122 отъ мирния договоръ е напълно запазено, т. е. ако България не може да плаща опредѣленитѣ суми, ще може винаги да повдига въпроса за приложението на чл. 122 отъ договора за миръ и да иска нови облекчения, ако разбира се дипломатическото положение на едно бъдеще правителство ще позволи да се искатъ нови облекчения. Подписаното споразумение и за насъ не беше последната дума на България, но ние бѣхме принудени, при онѣзи условия, при които тогава се работѣше, да подпишемъ това споразумение, което твърдѣхъ и тогава, твърдя и сега — е едно споразумение, което действително даде едно чувствително облекчение на тежеститъ на България, които бѣха волосали и което споразумение даде възможностъ на г. министра на финанситъ да ви представи единъ бюджетъ съ увеличение на цѣли два милиарда лева — отъ 4 милиарда въ наше време на 6 милиарда лева днесъ. Това е историческата истина.

Сега по въпроса за окупационнитѣ разноси. По въпроса за окупационнитѣ разноси се писа много. Правителствената преса подхвърли, че правителството на г. Цанкова се било намѣрило предъ едно сключено споразумение, споредъ което правителството на земледѣлцитъ било поело ангажментъ да плаща 210.000.000 франка златни и т. н. Истината не е тая. Вѣрно е едно — че когато ние преговаряхме по споразумението за репарациитъ, на нѣколко пѣти комисията запази свои резерви, като твърдѣше, че ние нѣмаме да плащаме и окупационни разноси. Когато се подписваше репарационното споразумение, ние отказаме да постигнемъ веднага споразумение и по този отдѣленъ въпросъ, толкова повече че самитѣ съглашенски държави, съ които ние имаше да преговаряме по този въпросъ — а не Междусъюзническата комисия по репарациитъ — не бѣха готови съ тѣхнитѣ цифри. Тѣ казаха: този въпросъ ще се разгледа по-нататъкъ. Следъ подписването на споразумението, Комисията по репарациитъ отъ Парижъ, давайки своето одобрение на репарационното споразумение, постави наново въпроса за окупационнитѣ разноси. Правителството на покойния Стамболийски бѣше принудено да влѣзе въ преговори и по този въпросъ. Назначи се една комисия, на която имаше честта да бѣда председателъ. Въ нея влизаха полковникъ Нойковъ, г. Гачевъ и т. н. — хора специалности. Ние се срещнахме съ делегацията на Междусъюзническата комисия, предъ която изнесохме становището на България, което бѣше следното: ние окупационни разноси не дължимъ, защото съгласно чл. 2 отъ примиренето България не можеше да се смѣта за страна подъ окупация. Още правителството на Теодоръ Теодоровъ не искаше да признае качеството на генералъ Кретенъ като шефъ на окупационнитѣ войски. Тезата на България още отъ първия моментъ следъ войната е била тази. Съгласението имаше право само да окупира нѣкои стратегически пунктове и съобразно съ международнитѣ обичаи и право, то трѣбваше да нотифицира пунктотъ, който ще окупира. Съгласението направи това само за гр. Варна, окупиранъ отъ англичанитѣ, за която окупацията разпоскитъ възлизатъ на 4 милиона франка. Тая цифра нѣ признавахме, и само тая цифра нѣ признавахме официално. Това докара до едно сключване на преговоритъ между двѣтъ подкомисии. Дойде се до нови преговори, но тезата на българското правителство бѣше сѣщата оная на българската делегация по време на преговоритъ за Ньойския договоръ, а именно, че България не трѣбва да плаща никакви окупационни разноси. И действително, нѣма по-несправедлива кауза въ Ньойския договоръ отъ тая въ чл. 133, където се говори за нѣкакви окупационни разноси, когато това не сж окупационни разноси, а разноси на съглашенскитѣ войски, които водиха операции

пататъкъ къмъ Ромъния и Русия и които разноски, по-неже България не бѣше станала причина за тѣхното произвеждане, въ никой случай не трѣбваше да бждатъ въ тежестъ на България, толкова повече, че погавашното правителство бѣше дало всичкиятъ увѣрени на Съглашението да не се бои отъ действия въ неговия грѣбъ. И Съглашението знаеше това най-положително. Но както по отношение функциониранието на тѣхнитъ военни съдилища тукъ, така и по този въпросъ Съглашението до последния моментъ бѣше крайно несправедливо къмъ България и настояваше — не искамъ да поменавамъ кои държави настояваха най-много — да се плащатъ окупационни разноски. Това настояване е продължило и при правителството на г. проф. Цанкова и се е дошло до подписването на днешния протоколъ. Азъ не зная какво е било точно дипломатическото положение на нашето правителство тогава, когато е подписанъ този протоколъ, но считамъ, че правителството е било въ положението на едно правителство при Ньойския договоръ за миръ, правителство на една малка държава, която е принудена да преговаря съ много по-големи и много по-силни държави отъ нея и крайно високателни въ своитъ искания. Това съглашение, този протоколъ е много тежъкъ не само поради сумата, която е огромна — 700 милиона лева — но и поради туй, че се включватъ гаранции по този въпросъ, когато по договора не биваше да се включватъ, и второ, че не се приематъ никакви отстъпки. Толкова повече плащането на окупационни разноски е несправедливо, защото съгласно съ чл. 12 отъ Харската конвенция, съглашенитъ войски бѣха длъжни да плащатъ реквизициитъ, направени на българска територия, които реквизиции, следователно, падаха въ тѣхна тежестъ, а не въ тежестъ на България.

Значи не е вѣрно, че правителството на покойния Стамболийски е оставило въ наследство на днешното правителство едно споразумение въ което се е задължило да плаща цифрата 250.000.000 златни франка. Това не е вѣрно. Азъ даже тая цифра не чуохъ. Междусъюзническата комисия тогава имаше точни данни. Въпросътъ се отнесе за разрешение между българското правителство и респективнитъ правителства на съюзенитъ сили, а не до Междусъюзническата комисия, която после влѣзе, по делегация, да преговаря и по този въпросъ съ България, туй, което чуохъ да се спомене тогава то бѣше една цифра $\frac{1}{10}$ отъ 550 милиона като тѣхно първо предложение, което не бѣше прието, а бѣше отхвърлено.

Министъръ Х. Калфовъ: Писмено има ли го това?

П. Петковъ (з): Нѣма го писмено, но тая цифра бѣше спомената въ единъ разговоръ между председателя на делегацията, г. Колвинъ, и г. Стамболийски, на който разговоръ азъ имахъ честта да присъствувамъ.

Министъръ Х. Калфовъ: Това е невъзможно.

П. Петковъ (з): Кое?

Министъръ Х. Калфовъ: Туй, което казвате.

П. Петковъ (з): Това е първата цифра, която се подхвърли. Присъствуваше и пълномощниятъ министъръ Кисимовъ.

Същевременно се подхвърляше, че на българското правителство ще се направи едно чувствително облекчение въ смисълъ, че изплащането и на тази сума ще бжде разхвърлено върху дългтъ периодъ отъ години. Покойниятъ Стамболийски отби да преговаря по този въпросъ като каза, че не е въ течение на въпроса и последва неговото оттегляне въ Славовица, което отсрочи преговоритъ.

Настоящиятъ протоколъ, г. г. народни представители, хвърли върху гърба на България единъ голѣми нови тежести, които е крайно несправедливо България да понася. Това тукъ въ Народното събрание трѣбва да се каже високо. Трѣбва малката България да протестира противъ държането спрямо нея на великитъ сили, които всѣкидневно, всѣки часъ увеличаватъ своитъ искания, товариатъ България съ нови тежести въ изпълнение на договора за мира, който е написанъ по подобие на договора за миръ съ Германия, безъ да е правена нѣкаква разлика между положението на Германия и положението на България. Германия е една велика сила, а ние сме една малка държава, която може просто да бжде разсипана финансово, макаръ че, както изтъкна и г. Пастуховъ, България отъ сключване на договора за миръ и до днесъ е била винаги изправна при изпълнението на своитъ задължения. Никога тя не е шикарирала, нито пъкъ е правила онова про-

тивоводействие, което оказва Германия спрямо силитъ победители при изпълнението на договора за миръ. Тѣй че България не може и не би трѣбвало да одобрява този протоколъ.

Първото аѣщо, на което България трѣбва да държи, то е при първъ удобенъ случай да иска приложението на чл. 122 отъ договора за миръ. Азъ не зная какво е било точно положението на правителството, когато сж се водили тѣзи преговори, които сж докарали подписването на днешния протоколъ — това ще го изнесе г. министърътъ на външнитъ работи. Азъ не искамъ да партизаниствувамъ по този въпросъ, но искамъ да вѣрвамъ, че идването на днешното правителство на власт по единъ такъвъ незаконенъ начинъ, чрезъ превратъ, безспорно е една отъ причинитъ, която накара силитъ да използватъ това положение на България, за да могатъ да изкубнатъ отъ нея колкото се може повече, защото такава е била политиката на силитъ победители отъ подписването на договора за миръ до днесъ и безспорно е, че и въ дадени случаи тѣ сж се опитали да използватъ затрудненото положение на България следъ 9 юний. (Ражмолѣскане отъ земледѣлицѣтъ)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (з): Г. г. народни представители! Азъ мисля, че да се спори по въпроса, дали Междусъюзническата комисия въ София, като пълномощница на общата Репарационна комисия въ Парижъ, е била въ нѣкой моментъ съгласна да се откаже отъ приложението на чл. 183 отъ Ньойския договоръ, е безпредметно, по простата причина, че такъвъ моментъ не е имало. Единствената грижа, която е проявявана отъ момента, когато договорътъ за миръ е подписанъ и влѣзълъ въ сила, тя е за отсрочитъ: за началото на плащанията и възможната продължителностъ на тия отсрочки.

Въ споразумѣнието, което сключи бившето правителство на Стамболийски отъ м. мартъ 1923 г. — това, което разглеждаме сега, е пакъ отъ м. мартъ само че 1924 г. — има изрична клауза, че се резервира плащането и то преди всичко дръго — на окупационнитъ разноски.

Това, което разказа г. Петковъ, мога да го приема за вѣрно. Обаче, не мога да повѣрвамъ, че въ ония цели, които преследва антантанскитъ империализъмъ съ договоритъ за миръ — като почнете отъ договора съ Германия и свършите съ оня, наложень на България — въ нѣкой моментъ има нѣщо промѣнено. Нѣма. Вѣрно е само едно, г. г. народни представители, че споразумѣнието отъ мартъ 1923 г., въ сравнение съ изричния текстъ на чл. 121 отъ договора за миръ досежно репарациитъ, облекчава плащанията за първитъ четири-петъ години, по-малко ги облекчава и до десетата година, а много е тежко положението отъ десетата година нататъкъ до края, докато България е задължена да плаща кръглата сума 43 милиона лева злато годишно. Отъ десетата година нататъкъ, ако тѣй върватъ работитъ съ така нареченото стопанско възстановяване на Европа — и азъ този водовъртежъ и на България — ако българскиятъ бюджетъ би билъ въ тѣзи размѣри, въ които е сега и ако българскиятъ левъ би се стабилизиралъ на сегашното ниво, целата сума на разходния бюджетъ днесъ за държавнитъ дългове ще бжде погълната само отъ изплащането на годишната височка по репарациитъ. Сумата, прочее, ще бжде кръгло единъ милиардъ. Фактътъ, че сумитъ, които ще се плащатъ въ първитъ години, сж по-малки — частъ отъ тѣхъ вече влиза въ настоящия бюджетопроектъ, който внася г. министъръ на финанситъ и къмъ второто четене на който Народното събрание отъ вчера пристъпи — този фактъ говори само за едно, че има една отсрочка. И когато тукъ да разгърни XIX-то Народно събрание, което стана на 11 мартъ 1923 г. — петъ деня следъ която дата излѣзе царски указъ за утвърждаване на спогодбата, съ която спогодба се водиха борбитъ въ изборитъ за 22 априлъ 1923 г. — изтъкваше преимуществата на спогодбата, той отвори само една перспектива за Народното събрание, която сигурно е била въ съзнанието на всѣкого тогава, която, вѣроятно, и днесъ играе роля и която можемъ да презремъ и въ казаното отъ Кръсто Пастуховъ, т. е., че следъ 10 години, когато ще настане плащането на такива голѣми еноски, картата на Европа ще се промѣни. Най-малко финансово-стопанскитъ отношения на държавитъ отъ Съглашението къмъ победенитъ ще се промѣнятъ, т. е., оперираше се съ надеждата, че нѣма да дойде моментъ да се плаща сумата отъ 43 милиона злато годишно. Това

бъ всичко. Това бѣ въ Народното събрание. това бѣ въ печата, това бѣ и въ речитѣ по агитациитѣ. Но, подчертавамъ, че, действително, въ текстоветѣ на споразуменieto — което биде утвърдено отъ разтурената XX Камара, но което биде прието още въ първия денъ следъ 9 юний отъ настоящето правителство, понеже още въ първата телеграма, съ която се оповести смѣната подиръ прервата на 9 юний, бѣ казано изрично, че всички споразумения, които сж сключени отъ събореното чрезъ преврата правителство, се поематъ отъ новото правителство на 9 юний — въ тѣзи текстове, казвамъ, се съдържа въпростъ за окупационнитѣ разноси.

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ Н. Найденовъ.)

Сега сумата за тия разноси е фиксирана 25 милиона лева злато, а не французки франка, както прѣшно се изрази г. Пастуховъ. Да, г-да, касае се за злато. Тази сума по днешния курсъ на лева представлява повече отъ 600 милиона български лева, а заедно съ 5% лихва тя се възкачва на една сума повече отъ 800 милиона лева. Споредъ приложената таблица се предвижда презъ настоящата бюджетна година плащания на два пѣти — на 30 септемврий 1924 г. и на 30 мартъ 1925 г. — по единъ милионъ и четвъртъ, т. е. два и половина милиона злато, която сума съ съответнитѣ лихви ще достигне крѣло сумата отъ 90 милиона български лева разходъ по бюджета за финансовата 1924—25 г. Това перо то нѣма въ бюджетно-проекта, по простата причина, че споразуменieto не бѣше поднесено на Народното събрание, защото изглежда, че е имало още тѣло не доуговорено въ подробноститѣ. Въ всѣки случай, г. г. народни представители, тая е сумата за тая година. На третата година тя ще стане 4 милиона злато и ще продължава до осмата година въ такъвъ размѣръ. Сумитѣ — подчертавамъ го — винаги сж съ 5% лихва. Така е въ цѣлия договоръ за миръ — въ чл. 121 отъ него по репарациитѣ, както и въ споразуменieto отъ м. мартъ 1923 г. Лихвенескиятъ отношения на сърцето на Съглашението — Франция — сж се проявявали винаги.

Въ историята на войнитѣ отъ миналото не се отбележава контрибуции съ лихви. Такива има сега, въ Версайския, както въ всичкитѣ договори съ победенитѣ, включително и България по договора за мира въ Ньойи. Това забелязваме и въ всички споразумения, които следватъ едно следъ друго. Французиятъ капиталъ не пропуска този елементъ, който практически, г-да, значи, че ако вие минете презъ разсрочкитѣ и изчислите сумата, която се иска по чл. 121 отъ договора за мира, както и по всички други споразумения вие ще видите, че разсрочкитѣ съобразени съ лихвитѣ иматъ за целъ да промѣнятъ времето и ратитѣ на плащанията, но глобалната сума най-накрая да остане сжщата.

Преди малко тукъ се каза отъ г. Петко Петковъ, че сумата е 550 милиона злато. Да, г-да, така пише споразуменieto. Азъ бихъ желалъ, при голѣмото нещастие, само толкова да бѣше, но за голѣмо нещастие въ споразуменieto, кѣдето стои сумата 1 милиардъ и 700 милиона злато, която е разликата между 2 милиарда и четвъртъ и 550 милиона лева, не е казано, че тая огромна сума се опрощава, а се поставя въ зависимостъ отъ положението, което ще настѣне следъ 30-тъ години. Презъ това време Съглашението си въобразява да бѣде господаръ пакъ въ Европа върху базата на капитализма и империализма. То да има право да следи поведението на България, т. е. до каква степенъ България ще бѣде на разположение на Съглашението, като маша за неговата политика тукъ на Изтокъ, противъ съветска Русия за неговитѣ империалистически цели на Съглашението или за части отъ него, на една или друга отъ съставляющитѣ го държави. Този въпросъ за голѣмо съжаление стои въ споразуменieto. Тамъ пакъ играе роля сжщиятъ аргументъ — че следъ толкова години ще настанатъ вѣроятно промѣни, при които тая сума нѣма да се плаща. Въ текста не е казано, че нѣма да се плаща. Съглашението наистина ще има правото евентуално да я намалява и да я сведе до една сума, която плателната собственостъ на България допуща. Като разгледаме съглашението, едно по едно и вземете основното, за репарациитѣ, вие ще видите, че плателната способностъ на България далечъ не е взета подъ внимание въ никакъ отъ съглашението.

И, наистина, може ли нѣкой да твърди днесъ, г-да — убеденъ съмъ, че г. министърътъ на финанситѣ сжщо нѣма да направи туй — че всичкитѣ тия задължения, които достигатъ днесъ, заедно съ сумата за окупационнитѣ разноси, вече пълненъ милиардъ годишно въ разхода за държавнитѣ дългове, произхождащи отъ войната и отъ преди войната, сж споредъ плателнитѣ способности на

българската държава? Може ли да се смѣта, че държавнитѣ бюджетъ е облекченъ за народнитѣ маси съ факта, че той днесъ бѣше внесенъ съ 2 милиарда по-малка сума отъ онака на първоначалнитѣ проекти, когато фактически товарътъ, който има да понесатъ народнитѣ маси, въ приходната частъ е увеличенъ съ цѣль милиардъ лева, произхожда за едни данѣци отъ механическото имъ увеличение, а за други отъ измѣненията на законитѣ за тѣхъ. Когато бюджетътъ се разучи основно, ще се види, че не само не е съобразенъ съ плателнитѣ способности на българския народъ и на българския фискалъ, а е много далечъ отъ тия плателни способности. И ако ние анализираме бюджета, ще констатираме, че половината отъ работитѣ, които България трѣбва да извърши въ своята строителна и обществанска политика, нѣма да се извършатъ, не може да се извършатъ, защото преди всичко тя е ангажирана да плаща задължения, отъ войнитѣ и катастрофитѣ отъ тѣхъ, които годишно ни хвърлятъ цѣль милиардъ и които, както казахъ, постепенно ще се увеличаватъ. Времето не ни показва — то вече петъ години — да с тѣй промѣненъ курсътъ на българския левъ, за да можемъ да се надѣваме на едни голѣми разлики, които да облекчатъ българския товаръ. А забележете, че и когато българскиятъ левъ би се стабилизиралъ на едно по-низко ниво, спрямо швейцарския франкъ или съ други думи когато би се повдигналъ още повече, съответно на това ще се промѣнятъ и приходитѣ и разходитѣ, и базата, на която днесъ се напраща немошъта на българския бюджетъ, ще остане да сжществува, ако нѣма нови източници отъ състоителнитѣ класи.

Г. г. народни представители! Казва се, че все таки тази сума е по-малка отъ претендираната отъ Съглашението първоначално. Г. Петковъ каза, че той не знае да е нотифицирана нѣкога сумата отъ 250.000.000 златни. Г-да! Това не е важно. Можъ да не е нотифицирана тази сума, но важно е само едно — че действително смѣткитѣ, претенциитѣ не бѣха 25.000.000 златни; тѣ бѣха, наистина петъ, шестъ, седемъ пѣти повече. Това е претенцията.

Но тукъ се постави погрѣшно въпростъ, коя сума е по-голяма и коя по-малка — всѣко дете отъ II отдѣление знае, че 250 е повече отъ 25.

Въпростътъ, прочее, е другъ: на какво се основава правото на Съглашението да претендира въобще за окупационни разноси?

Като гледамъ г. Ляпчевъ, предъ себе си, спомнямъ си времето, когато се сключи примирieto въ края на 1918 г. презъ м. септемврий; спомнямъ си, когато на нѣколко пати тукъ ставаше дума за тълкуване на съглашението за примирieto и когато г. Ляпчевъ ставаше, като най-компетентенъ, понеже е участникъ въ сключването на това примирие, да дава освѣтления. Освѣтленията на г. Ляпчевъ тогава бѣха тия, които отговаряха на истиитѣ, на правото, на справедливостъта т. е. че фактически окупирана България нѣма и нѣма да има. И той бѣше правъ. Тогавашното примирие, както явнитѣ му клаузи, така и тайнитѣ, ние като депутати тукъ получихме и четохме — азъ имахъ възможностъ по-подробно да го разуча въ парламентарната контролна комисия по държавнитѣ дългове. Тогава и по-късно, и до днесъ — нищо не се е промѣнило въ онова състояние, въ което се намираха тогава съглашенскитѣ войски въ България, за да може нѣкой да твърди, че въ действителностъ България е била окупирана. Но, г. г. народни представители Съглашението изцѣло плъно на примирieto съ създаването на договора въ Ньойи. Всички постановления на договора въ Ньойи въ тѣхнитѣ сжществени части, сж просто копие на Версайския договоръ. Въ договора отъ Ньойи, г-да, сжществува въ текстове, които засѣгатъ въпроси, нѣмащи нищо общо съ България. Даже въ първия проектъ, който се връчи на българската делегация въ 1919 г. имаше единъ фактъ — че въ една или двѣ клаузи бѣха забравили да поправятъ думата „германска територия“, че бѣха оставили въ текста „германска територия“. До такава степенъ тамъ прелизваха клаузитѣ на договора отъ Версайлъ и ги наложиха, изнуриха България заради тѣхъ. Клауза за окупационни разноси сжществува въ Версайския договоръ по простата причина, че Германия, действително, бѣ окупирана, а България не е била окупирана.

Имаше, наистина, два елемента, които водяха къмъ такава мисль. Единиятъ бѣше, че Съглашението ще може да вземе ония централни желѣзнопѣтни азѣли и пристанища, които му потрѣбватъ. Какво бѣше това? Това бѣше следното. Въ примирieto, освенъ мисльта за прекратяване състоянието на войната между България и Съглашението, се криеше и мисльта за евентуалното ѣ превръщане отъ България — врагъ, въ България — приятелъ

и съюзникът на Съглашението, при едно евентуално продължение на войната след примирението. Другият елементъ се отнасяше до турпане на разположение на Съглашението български войски. Практически това значеше, че Съглашението ще използва и известна част от българската войска, като използва своята войска и затова може да има нужда от използване на железнопътните възли и пристанища за продължаване войната. Въ действителност, от цялата прашиска, която можем да признаем за правна, за справедлива, за основателна, може да се намери само един елементъ, че въ известни кратки дни само варненското пристанище се считаше окупирано. Нещо повече — не се дойде до заемане на железнопътни възли.

Съглашението се опасяваше, че германците, които се намираха тогава въ Ромъния, че русите, които вече въ онова време бѣха преживѣли година и половина на своята революция; че германците, които се намираха въ Турция, може да откриятъ фронтъ на съглашението, които влизаха въ България, и да ги отблъснатъ. Но Турция, Австрия и Германия въ течение на четири седмици, капитулираха — тая евентуалност не се яви, възли не бѣха заети и войските, които минаваха за окупирани варненското пристанище или морския брѣгъ при Варна, си отидоха. А следъ туй всевъзможни войски тукъ от Съглашението, които си живѣха просто въ България подъ разни форми, подъ разни наименования, подъ разни части, които се разхождаха, и всички войски, които не минаваха непосредствено презъ България, но само ръководните имъ органи минаваха презъ България, които само името на България разбраха — издръжката на всички тия войски ще намѣрите поставена въ смѣтката. Хората си направиха смѣтката по начинъ, който виждаше сега въ чл. 1, какъто действително, не позволяватъ да се спадне нищо, понеже много добре знаятъ, че ще има и частни претенции, за които говорѣше въ началото г. Лѣкарски и които безспорно ще трѣбва държавата да уреди. Азъ то е казано и въ договора за миръ, въ клаузиите за частно правните отношения — за своите поданици. Това става по начинъ, по който се урежда въпросътъ съ Ромъния, съ Гърция и съ Сърбия.

Прочее, по тази смѣтка азъ бихъ казалъ не 25 милиона злато, но единъ милионъ Съглашението не би било въ положение да мотивира да докаже, че това сѫ окупационни разноси въ действително окупирани зони. А ако българската държава би предявила всички онези претенции, които се съдържатъ въ официалното изложение по репарационния въпросъ и по приложението на договора за миръ отъ Ньой отъ м. февруарий 1923 г., което изложение е дадено отъ тогавашното правителство, и е печатано на французски и български, вие ще се убедите, че България въ действителност е направила въ натура такива разноси, брояла е такива суми, които могатъ да я освободятъ отъ плащане на каквито да било репарации. Сумата е даже редуцирана по смѣтките, които сѫ правени отъ наши военни; смѣтките не сѫ надути. Да, по смѣтките, които се правѣха отъ най-компетентни органи, които се правѣха отъ финансовите власти въ комбинация съ военните, тия разноси, г. г. народни представители, въ действителност покриватъ изцяло онова, което се иска отъ България по договора за мира.

И, ако е въпросъ за справедливостъ, за право, тогава тикой не може да докаже нищо предъ арбитражния съдъ, нищо предъ посланическата конференция въ Парижъ, нищо предъ така нареченото Общество на народите, че България дължи нѣщо за окупационни разноси. Следъ тия пресмѣтания, България не дължи не само за окупационни разноси, но тя не дължи нищо самитимъ за репарации. Обаче тая работа не е поставена на базата на правото и на базата на справедливостта. Ето защо азъ искамъ да подчертая, че сѫ напразни всички апели, всички молби отъ тая трибуна и отъ трибуната на министрите. Когато се касае за голѣмитъ стоменни интереси на Съглашението, които то сега защитава, Съглашението, г. г. народни представители — недейте се заблуждава — не се ръководи само отъ сумата. Нито въ Франция, нито въ Белгия, нито въ Англия ще се реставрира нѣщо особено съ българските репарации и окупационни разноси. Не! Касае се за налагане, за силата, която иска да зароби направо победените, за да ги превърне въ колонии и да продължи живота на капитализма.

И за Германия е сжщото. Заблуждаватъ се всички, които мислятъ, че е потребно експерти отъ външно рагта да доказватъ платежеспособността на Германия. Не, г-да — и безъ експерти, и съ експерти е известно, че Германия не е въ положение да плати онова, което първоначално

бѣ писано въ Версайския договоръ и което трѣбва да знае, бѣше писано въ неограничена сума. Споредъ него, имаха право да си взематъ на външи времена колкото пожелаятъ. Познавамъ договора отъ Версайлъ. Тая сума бѣше неограничена, г-да. Следъ това чакъ въ Спа тя биде намалена на 132 милиарда. Подиръ туй, вече днесъ се спори около 50 или 86 милиарда, а дай Боже здраве, нѣма да получатъ нито половината отъ това, което сѫ искали. Но, г. г. народни представители, лъжатъ се ония, които мислятъ, че Франция се интересува само отъ вземането си отъ Германия. Не. Франция на капитализма не желае да допусне въобще възстановяването на Германия. Касае се за това: Франция да изпълни единъ заветъ отъ времената още на Наполеона I, а не Наполеона III; касае се да стане тя силата, която да има хегемонията въ Европа, въ континента, която да дирижира; онай сила, отъ мѣстото на която Германия, следъ Френско-Пруската война отъ 1871 г. измѣсти Франция; отклони я отъ тая възможност. За това Франция живя съ идеята за реваншъ 45 години и поистина тоя реваншъ благодарение на безумията на германския империализъмъ. Така се дойде до Версайския договоръ за миръ отъ 1919 г.

Г. г. народни представители! Идеята, която ръководи въ сжщностъ френските империалисти и която ръководи и Антантата, е мисълта да изнасили, да изнуди, да държи стопанския си юмрукъ върху Германия, за да не може тя да се развива.

Каза се преди малко за Унгария и Австрия. Вѣрно е, Унгария на Хорти се ползуваше съ благоволенieto на посланическата конференция до преди една и половина година, докогато тя изпълни една важна задача, докогато унгарците бѣха една преграда, единъ органъ на най-силна реакция вътре, важенъ за интереситъ на Съглашението, следъ падането на съветската република на Бела Кунъ презъ 1919 г. Днесъ вече положението се промѣни. При условията, при които се развива дветѣ системи отъ съюзи въ срѣдна Европа и на Балкана — французко наклонение и италианско-английско наклонение — положението се промѣни. Затова казаха на Унгария: „И ти ще плащашъ, смѣтката ти още не е решена“.

Стрематъ се нея, заробвайки я съ заемите, чрезъ които ще уреждатъ укъ нейните репарационни задължения, да я иматъ въ бъдеще въ рѣшетъ си за борба: едни, като пионеръ за борбата съ съветска Русия, други за политиката имъ къмъ Сирия, Месопотамия и т. н., за азиатската политика най-напредъ на англичаните, сега кръстосана отъ италианците.

Г. г. народни представители! Само въ осветлението на действителните състезания на заинтересованите империалистически държави по победителите преди всичко, е възможно да се освободимъ отъ всякакви митози, апели, молби и надежди, че това може да стане ей така по благоволение на нѣкоя сила.

И затова азъ не бихъ могълъ да кажа, че сега положението е сжществуено по-лошо, защото министъръ Калфовъ е подписалъ споразумението, че уреждането на тоя въпросъ при покойния Стамболийски би се различавало сжществуено отъ постигнатото сега. Това не е така.

Тукъ не е въпроса за лични и дипломатски способности даже. Тукъ има хладенъ интересъ, предъ който се разбиватъ всякакви приказки за човѣколюбие, за справедливостъ, за хуманностъ, за демократичностъ, за либерализъмъ и пр. Всяко бледише предъ него; всичко се подчинява на този хладенъ интересъ на капитала на страните победителки; всичко се подчинява на този хладенъ интересъ, който тѣ желаятъ да защитятъ за себе си, за своето бъдеще, за да се реставриратъ въспремѣнно на базата на капитализма и за дългоденствие, като страни съ империалистическа политика. Тамъ е основата на репарационните въпроси; тамъ е основата, тамъ е фокусътъ на всички спорове относително разните окупационни разноси и други претенции отъ тоя родъ. Защото, въ сжщностъ, може ли да се покаже нѣкоя друга държава отъ победените, която да е толкова много парадирала съ лоялността и съ готовностъ да обещава изпълнението на договора, колкото България? Нѣма такава. Но колкото е вѣрно, че тази готовностъ, проявена отъ бившия кабинетъ на Стамболийски, бѣше свързана съ нуждите на неговата вътрешна политика, тъй е вѣрно и днесъ, че тази сжщата готовностъ е свързана съ нуждите на вътрешната политика на днешното правителство. И да не мислите, че е нѣщо ново повикътъ: редъ, спокойствие, миръ. И Стамболийски говорѣше постоянно така: редъ, спокойствие, миръ. Това бѣха мотивите за всички споразумения и за всички акции. Сжщитѣ мотиви сѫ и днесъ. Нѣма защо да се отрича, че и днешното е като доскороти-

ното минало в това отношение. Защо, прочее, се хвърля вина само на Стамболийски? Стамболийски едва ли има вина като личност или като министър в тази област, тъй както мъчно ще бъде да кажем, че вината е в лицето на един министър като личност. Не, г-да! Вината лежи в самата система на капиталистическия ред; лежи в системата на политиката на империализма; лежи в неговата нужда да се противопоставя на всички стремежи, които иде за действително освобождение от игото на капитала в всички неговия проявления.

Именно заради това, г. г. народни представители, ние и в Народното събрание, което беше в 1919 г., което поддържаше тогава г. Теодор Теодоров като пръв делегат по мира в Париж при министертвването на г. Михаил Маджаров, Буров и Данев и земледълците, протестирахме в момента, в който се поднесе окончателният текст на договора, на който Стамболийски собствено отиде да сложи само подписа — да, само подписа. Тукъ постоянно се говори: „Той подписа“. Да, да, напистаха България, Камарата — тогавашното болшинство — реши и той отиде да сложи подписа, както щеше да го сложи и Теодоров, ако беше отишъл той да извърши тази работа. Той се оттегли и подписа беше сложен естествено от Стамболийски, по правителството беше коалиционно — от земледълци, прогресивно-либерали и народници. Тогава и Камарата призна, че това е акт на едно насилие, на едно изнудване.

Азъ искамъ г. г. народни представители, и днес, при краткото осветление, което дадохъ на чл. 133, да издигнемъ гласъ на протестъ предъ Съглашението, което действително изнудва България, което просто ограбва, за да я задужи икономически, за да я направи свой истински робъ, а това значи българският народъ да се опрости, да опросте все повече и повече.

И да не мислите, че ако Камарата премълчава, ако се търси някоя форма, в която да се излѣе съгласието за споразумението, че съ това се облекчава в нѣщо съдбата на България. Не, г-да! Съдбата на България не се облекчава съ това. Тя биха били готови да я влошават още повече до тогава, докато тя ще смѣтатъ, че действително могат да вършатъ насилие и по-нататък.

Вземете днешниятъ моментъ. На 4 май се произведоха законодателни избори в Германия; утре, на 11 май ще се произведатъ такива в Франция. Единият избори влияят на другият. Въ каква смисъл, въ кое направление? Касае се, че може ли да се измъкне и последното средство от Германия, за да не получи тя по който начинъ перспективи за развитие. И на тази държава, за която никога не може да каже, че народътъ ѝ не е дисциплиниранъ, че народътъ ѝ не е творчески, че не е производителен, че не е дисциплиниранъ по умъ и по духъ, на тази Германия, на която вземаха единият кракъ и едната ръка още свое- временно съ договора въ Версайль, отъ която откъснаха най-главниятъ области за желязо, за въглища — Елзасъ, Лотарингия, Сааръ, Силезия, на която отбѣха стопанскитъ възможности да живѣе, искатъ да ѝ отсѣчатъ и втората ръка, и втория кракъ, за да бъде единъ неподвиженъ трупъ, върху който трупъ — а то значи върху германския работникъ, върху германския народъ — да шествува антантската и специално французката капиталистическа власт. Г. г. народни представители! Тая мисъл, която ръководи побѣдната повинствителна и националистическа буржоазия въ Франция, несъмнено намира своя откликъ въ Германия. И единъ отъ най-сжществениятъ признаци на германскитъ избори отъ 4 май е засилването на национализма, на провинизма, а то значи на идеята за реваншъ. Г. г. народни представители! Отъ нѣкои се счита, че това ще може по единъ лекъ, безболезенъ начинъ да се преживѣе. Погрѣшна мисълъ. Не се касае за едно правителство, не се касае за известни министри — касае се, да живѣе или не германскиятъ капитализъмъ, а това ще рече, касае се, творецътъ на германскитъ блага, германското работничество ще може ли да живѣе — това работничество което представлява 70% отъ германския народъ? Да, въ сжщностъ за това се касае.

И ако тая борба е така ожесточена — тя у насъ намира отгласъ само въ известни телеграми и въ малко благожелателни статии — то е злато, защото нейната сжщностъ, следъ катастрофата, следъ войнитъ следъ изтощението, което доведе капитализмътъ, следъ войнитъ, е да се възстанови той отново като такъвъ, за да може да продължи експлоатацията, да продължи ограбването на трудящия се свѣтъ.

Г. г. народни представители! Вече се вижда не само отъ либералнитъ кръгове на буржоазията; напротивъ, и твърде консервативни кръгове на буржоазията, които сж

заинтересовани въ индустрията, които сж заинтересовани въ външната търговия, които сж заинтересовани въ банковото дѣло, не смѣятъ вече да откажатъ, че възстановяването не може да стане на началата, на които се постави Версайлския договоръ. И голѣми хора отъ самата буржоазия трѣбваше най-сетне, следъ чѣтири години на стопанска разруха — сжжютии и безработица, да признаятъ това и да поведатъ пропаганда за взаимно редуциране, а за нѣкои взаимно опрощаване, на наложенитъ отъ мирнитъ договори задължения. Въ бюджетопроекта на днешния министъръ на финанситъ въ Англия Спюуденъ, вие-сенъ онзи денъ въ Камарата на общинитъ, който бюджетопроектъ е само за приходитъ, тъй като разходитъ бѣха вече гласувани отъ предшественицитъ имъ, ще намѣрните, въ мотивитъ, такива нарази: не е възможно даже Англия да посрещне своитъ задължения, ако тя не получи поне лихвитъ отъ своитъ длъжници. Това е за Англия. Ако се обърнете къмъ Франция и видите нейния бюджетъ, вие ще констатираете, че тя плаща една частъ само отъ лихвитъ, а именно на вътрешнитъ заеми, за да не замре индустрията и производството ѝ. Но тя е длъжникъ съ много недоборитъ къмъ Англия и къмъ Америка. Не подобро е положението на Италия, въпреки прословутитъ хвалби на Мусолини и на фашиститъ. Въ Италия не е констатирано подобрение — констатираше само донѣкъ едно запазване на положението, а въ известни мѣста и влошаване. Всичкитъ държави победителни, стоещи на тази база за реставрация, на базата на капитализма, естествено е, въ всички свои искания, въ всички споразумѣния, въ всички нови договори да претендиратъ да се запази положението, създадено отъ мирнитъ договори.

Ето на какви основания азъ казвамъ че спрѣмо България може да последватъ още нѣкои претенции. Казахъ при генералнитъ дебати по бюджета, че не зная дали се счита за уреденъ въпросътъ за припаднацията ни се частъ отъ Отоманския дългъ. Спогодбата за тази частъ отъ Отоманския дългъ, както и баданата спогодба съ Ромъния, съчатъ, че дълговетъ които сж показани сега въ бюджета, ще бъдатъ увеличени и за тая, и за следующитъ години все на основание на претенции, произхождащи отъ договора за миръ.

Ето защо, г. г. народни представители, като считамъ, че фактически нито отъ правна гледна точка, нито отъ гледна точка на справедливостъ, а само отъ гледна точка на силата, само на базата на изнудването Съглашението е наложило това споразумение на България, искамъ Народното събрание да протестира противъ това изнудване; България трѣбва да открие предъ Съглашението истинската си неспособностъ да плаща. Още повече задължения, които не могатъ да бъдатъ мотивирани по никакъвъ начинъ съ нѣкаква несжществуваша въ България военна окупация и съ клаузитъ на договора за миръ въ Ньои, на който тѣзи задължения се основаватъ просто по аналогия на Версайлския договоръ за миръ съ Германия. (Ръкоплѣскания отъ комуниститъ и нѣкои сговористи)

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министърътъ на външнитъ работи.

Министъръ Х. Калфовъ: Г. г. народни представители! За да можете да се произнесете спокойно по представеното днесъ вамъ предложение за одобрение протокола, сключенъ между българското правителство и представителитъ на Междусъюзническата комисия тукъ на 28 мартъ 1924 г., мисля, че трѣбва да се разгледатъ онѣзи елементи, които опредѣлятъ неговата основа и стойностъ. Такива сж: първо, военната конвенция, сключена въ Солунъ на 29 септември 1918 г.; второ, договорътъ за миръ, сключенъ въ Ньои; трето, фактическото положение, което страната преживѣ отъ тази дата до момента, въ който бѣхме освободени отъ съглашенскитъ войски, когато изтече правото на Съглашението да държи у насъ окупационни войски, и четвърто, действителното политическо положение на нашата страна въ свѣта.

(Председателското мѣсто се заема отъ председателъ) Ше бѣда краткъ въ изложението си, защото въ съответнитъ парламентарни комисии на нѣколко пъти имахъ възможността да правя подробни изложения по въпроса, какъ той се движеше, и да вземамъ мнението на съответнитъ представители отъ различнитъ политически течения, които бѣха представени въ комисията, за да може да се дойде до това крайно решение, което ви е представено сега въ въпросния протоколъ, сключенъ на 28 мартъ т. г.

Текстътъ на Солунското примирие се знае, особено отъ онѣзи г. г. народни представители, които сж били и тогава такива; сжщо и обществото е посветено по него. Въ

него имаше два документа: явна военна конвенция и тайна военна конвенция. Първата я знае цялото общество, а втората я знаят всички онѝзи тогавашни народни представители, които сѝ били посветени по нея. Онѝзи пасажи от тайната конвенция, които ни интересуват в днешния случай, гласи: (Чете) „Известно число стратегически пунктове въ вътрешността на българската територия ще бъдат заети от великите съюзни сили. Тази окупация ще бъде временна и ще служи само за гаранция. Тя нѣма да даде поводъ нито за принуждения, нито за произволни реквизиции“ и т. н. Тази военна конвенция, която се сключи на 28 септември 1918 г., тури край на военните действия. Въ нея не бѣха предвидени всичките условия за миръ, но въ нея бѣха поставени главните условия за миръ — така поне от историята знаемъ, че винаги въ прелиминарните условия за единъ миръ се турятъ основите, които отпосле ще легнатъ въ окончателния договоръ за миръ между дветѣ воюващи страни. Тази конвенция не туряше край на войната между воюващите страни, а туряше край само на военните действия и заедно съ това поставяше главните условия за мира. Така е било въ миналото, така бѣше и доскоро. Споредъ текста и смисъла на тия две военни конвенции, които тогава се сключиха, България не бѣше третирана като една напълно победена и за наказване страна; нѣкакъвъ другъ духъ вътре вѣе: на повечко довѣрие и повечко чувство на справедливостъ къмъ малката България. Не само туй, но България послужи като база или коридоръ, презъ който съгласенските войски продължиха постигането на военните си обективи. Това трая цѣлъ месецъ, както е известно на всички ни, докато дойде другиятъ моментъ — краятъ на войната съ Германия. Почти цѣлъ месецъ изтече отъ тази дата, 29 септември, докато Германия сложи оръжие, и тогава бѣше фактическиятъ край на войната. За презъ този периодъ военната конвенция бѣше изпълнявана отъ съгласенското командване тѣй, както бѣше редактирана. Вториятъ периодъ — следъ слагане на оръжието отъ Германия — вече носи известни промѣни, докато доходехме до друга една дата, на която бѣхме длъжни да подпишемъ Ньойския договоръ за миръ, въ който окончателно се опредѣлиха условията за миръ между България и другите воюващи сили. Въ първия текстъ на договора за миръ, предложентъ на българската делегация въ Ньой, имаше пасажи, въ които мисълта за плащане окупационни разходи бѣше наказана въ една много по-тежка за насъ форма; въ него се говорѣше за една окупация, на която не се опредѣляше нито край, нито пъкъ територията, върху която се простираше и за която окупацията българската държава трѣбваше да плаща съответните разходи. Още тогава членовете на българската делегация въ Ньой протестираха за такава една редакция на чл. 133 съ едини мотиви много основателни и много вѣзки, като се позоваха и на обичаите на сухопътната война, обичаи, които бѣха санкционирани въ форма на международни закони, утвърдени отъ Хагската конференция въ 1907 г., и въ които се опредѣлиха какви сѝ отношенията на окупационните войски къмъ населението въ окупирани територии и какво трѣбва да се разбира подъ думата реквизиции законни или правилни и други насилствени или извънредни. Между многото мотиви, както казахъ, фигурираше и този, който не е отъ малко значение, но на този нашъ протестъ съгласенската комисиия отговори доста сухо, като каза, че не е България, която ще опредѣля дали е била окупирана или не е била окупирана; ще се счита, че е била окупирана. Направиха една малка корекция въ текста и дадоха окончателната редакция, която е и днесъ въ сила. Тя е следующата: (Чете) „Чл. 133. Общиятъ разходъ по поддържането на всички съюзени и сдружени войски въ окупирани територии на България, тѣй както границите сѝ опредѣлени въ настоящия договоръ, ще бъде въ тежестъ на България отъ подписването на примирието отъ 29 септември 1918 г. до влизането въ сила на настоящия договоръ“. Тѣй че тукъ се опредѣля времето, докато България ще бъде считана като окупирана, както и териториите, въ които издържането на съгласенските войски ще бъде въ тежестъ на България, но остана подчертанъ принципътъ, че България ще изплати всичките разходи по поддържането на съюзените и сдружени войски, които бѣха въ тѣзи територии. Разликата между военната конвенция, сключена въ Солунъ и Ньойския договоръ, по този въпросъ е голѣма. И ако Ньойскиятъ договоръ е единъ международенъ актъ отъ първа величина, и Солунската военна конвенция е също така единъ международенъ актъ съ не по-малко значение за насъ поне, защото главнокомандующиятъ съгласенските войски действуваше тамъ отъ името на вси-

чки сдружени и съюзени сили, и когато се подписваше този актъ, той представляваше съответните държави, които бѣха го изпратили да воюва. Това несъответствие между двата акта не може да се обясни съ друго, освенъ съ факта, че на 28 септември войната още траеше на западния и по всички други фронтове, а когато се подписваше Ньойскиятъ договоръ, положението бѣше вече съвършено друго. Както и да е, българската държава сложи своя подписъ и пое задължението да изплати всички разходи за онѝзи войски, които сѝ се считали за окупационни въ територията на царството и презъ времето, което е опредѣлено въ чл. 133. Това сѝ двата документа, въз основа на които може да бъде решенъ този въпросъ. Какво е било фактическото положение на нѣщата? Както споменахъ, до сключването на примирието на западния фронтъ държането на всички съгласенски войски отговаряше на текста и духа на военната конвенция, подписана въ Солунъ. Следъ тази дата, обаче, стана една постепенна еволюция, която въ края на крайщата носеше все по-голѣмо и по-голѣмо влошаване на условията за насъ, докато доходехме до момента на Ньойския договоръ, въ който недвусмислено сложихме подписа на България да изплати това задължение, което съюзените и сдружени сили поставиха като едно отъ условията за миръ между България и тѣхъ. Презъ този периодъ, отъ сключването на примирието на западния фронтъ до Ньойския договоръ, се направиха опити отъ съгласенското командване тукъ да именува своите войски окупационни. Имаше и официални опити за това, но българското правителство тогава реагира решително и успѣ да отклони едно такова наименование на войските, които бѣха въ България. Редица документи има размѣнени между българското правителство и съгласенското командване, отъ които може да се види, че отъ първия и до последния моментъ никога България не е считала, че е била окупирана. Не само това, г. г. народни представители, но по международното право, по правилата за сухопътната война, има известни формалности, които трѣбва да бъдатъ изпълнени отъ главното командване, за да може да се счита, че стоемето на войските на известна територия е и юридически признато за окупация. Първата формалностъ е, че командующиятъ войските трѣбва да обяви на населението, че той окупирва територията; втората формалностъ е, че той трѣбва да опредѣли границите на тая окупация; третата формалностъ е, че трѣбва да опредѣли юрисдикцията, т. е. кой, какъ ще съди населението; има още и други формалности. Нито една отъ тия формалности не биде изпълнена отъ съгласенското командване презъ всичкото време на стоенето на войските му въ нашата земя. Има само едно изключение: въ туй отношение — съгласенското командване, рескриптивно британското морско командване въ Цариградъ, бѣше нотифицирало, че портътъ Варна ще бъде окупиранъ отъ британски морски сили. Това послѣдъ, трая известно време, малко число дни, следъ това пакъ нотифицира, че окупацията на варненското пристанище е прекратена и че портътъ минава подъ наше управление. Никой другъ пунктъ не е билъ обявенъ нито на правителството, нито на населението за окупирани. Имаше много съгласенски войски, които се движиха презъ насъ, едни отъ които стояха повече или по-малко на почивка, за преформиране, за прегрупиране, а други, които служеха за тилъ на фронтовете, които тѣ имаха на северъ, на север-западъ и на изтокъ. Много повече, въ всѣки случай, отколкото биха били необходими за окупация на нашата страна, даже ако се държи смѣтка, че може да има известна враждебностъ въ нашето население, каквато враждебностъ нито единъ моментъ не биде констатирана на никое мѣсто, а напротивъ, и правителство, и население се държаха много коректно къмъ всички минаващи отъ тукъ войски, и тѣ получаваха повече услуги, отколкото спънки и неприятности. Не само желѣзниците, пощите, телеграфите и телефоните бѣха въ тѣхна услуга, но и всички други тѣхни тилови служби бѣха много облекчени отъ това, че функционираха въ наша територия. На първо време всичко оное, което тѣмъ бѣше необходимо, тѣ искаха или отъ нашите власти, или приставяха къмъ реквизиция, обаче по начини такива, каквито бѣха указани въ военната конвенция, сключена въ Солунъ: или ги заплащаха, или пъкъ, ако нашето правителство имъ даваше храни или вещи за сѝществуване на войските, тѣ въследствие или ги заплащаха, или ги повръщаха въ натура, когато се снабдяваха съ такива отъ своите служби въ тила. Тѣй че презъ по-голѣмата частъ отъ времето, както казахъ, фактически ние нито бѣхме окупирани, нито пъкъ реквизициите, които тѣ вършеха, бѣха извършвани по начинъ такъвъ, да се разбира, че ние сме били истин-

ски окупирана територия, безъ никакви права на самоуправление, или неразполагане съ своитѣ собствени средства.

Както и одева споменахъ, нито единъ пътъ българското население и българската властъ не сж правили никакви спънки или неприяности на съглашенското командване или на функционирането на тѣхнитѣ тилови служби, за да може да се оправдае окупацията на България като тилова зона на тѣхнитѣ фронтове на северъ, северо-западъ и изтокъ. Въпреки това, обаче, Ньойскиятъ договоръ изрично подчертава, че всички войски, които сж били тукъ, се считатъ като окупационни войски, че България не може да се пронзая, дали това е тѣй или не е тѣй, че тя е длъжна само да заплати тѣзи средства, които сж похарчени за тѣхното поддържане отъ подписването на примирието отъ 29 септември 1918 г. до влизането въ сила на договора за мира, а то значи, когато бжде ратифициранъ, или пъкъ сж искали да кажатъ и когато българската въоръжена сила бжде редуцирана отъ онѣзи размѣри, които имаше въ 1918 г., къмъ онѣзи, които сега ти знаемъ, по клаузитѣ на Ньойския договоръ, т. е. отъ 88 пехотни дружини на 28, съ намаленъ съставъ, и отъ 60 полски батареи на 60 полски орджия, и т. н. Въ всѣки случай, фактическото положение е такова, че нашата страна не е била окупирана. Нито стратегическитѣ възли сж били застрашени, нито движението е било спрѣно по желѣзницитѣ, нито пъкъ връзкитѣ по телеграфа и телефона сж били за тѣхъ преречени, за да може да има нужда отъ стоемето на такива голѣми войски въ нашата страна. Въпреки, казвамъ, всичкитѣ протести, които нашата делегация въ Ньойи е направила, ние оставахме задължени по окончателния текстъ на чл. 133 съ заплащането на общитѣ разходи за всички войски, които сж били тукъ у насъ, въ България.

Какво е било въобще положението на въпроса за окупационнитѣ разходи по чл. 133 следъ сключването на Ньойския договоръ? До ликвидиранието на репарационния въпросъ, Междусъюзнишката комисия не е сондирала решително българското правителство за заплащането на окупационнитѣ разходи въ една конкретна форма; нѣма, освенъ отдѣлни цифри, споменати въ отдѣлни разговори съ представителитѣ на тритѣ държави, които съставятъ Междусъюзнишката комисия. Но конкретна, обща цифра нѣма представена.

Въпросътъ се повдигна малко по-сериозно миналата година презъ февруарий и мартъ месецъ, когато бѣше дошълъ решителниятъ периодъ за уреждане репарационния въпросъ. Презъ време на неговото трайне и уреждане, българското правителство е поело формалния ангажментъ, че въпросътъ за плащането на окупационнитѣ разходи ще бжде разрешенъ, и не само, че е поело този ангажментъ, но и Междусъюзнишката комисия е счела за нужно да извести на българското правителство решението на Главната репарационна комисия въ Парижъ, че спогодбата, станала презъ мартъ миналата година за нашитѣ репарационни задължения, нѣма да бжде считана валидна, ако не последва друга спогодба за уреждане на въпроса за окупационнитѣ разходи. И този документъ, който удостоверява това, е тукъ въ оригиналъ. Той е отъ Междусъюзнишката комисия въ София отъ 18 май 1923 г. и въ него се излага гледището на Главната репарационна комисия по този въпросъ, именно, че въпросътъ за уреждането на репарационнитѣ плащания нѣма да се счита изчерпанъ и решенъ, ако не бждатъ уредени въпроситѣ за окупационнитѣ разходи, и то по недвусмисленъ начинъ, въ две отдѣлни точки: не само че трѣбва да бждатъ уредени, но че се държи и на приоритета въ изплащането на окупационнитѣ разходи предъ онѣзи за репарационнитѣ задължения, нѣщо, впрочемъ, което е казано и въ чл. 135 на Ньойския договоръ. Дето е изложена последователността, споредъ която България трѣбва да уреди своитѣ задължения. Както е известно, този членъ гласи така: (Чете) „Редътъ на приоритетъ, по който България ще отстоява на финансовитѣ задължения, произтичащи за нея отъ чл. 132, 133 и 134 на настоящата часть, е опредѣленъ както следва:

1. Разходътъ на окупационнитѣ войски, тѣй както е опредѣленъ въ чл. 133 на настоящата часть;

2. Службата за частта отъ външния отомански държавенъ дългъ до войната, която ще може да се припадне на България по настоящия договоръ, или по допълнителни договори и конвенции, произтичащи отъ отстъпване на България на територии, които сж принадлежали на Отоманската империя;

3. Стойността на репарациитѣ, произтичащи отъ настоящия договоръ или отъ допълнителни договори и кон-

венции“.

Така че, Главната репарационна комисия въ Парижъ не само подчертава това, че репарационната спогодба, станала миналата година презъ мартъ месецъ, ще бжде валидна само тогава, когато се уреди и окупационнитѣ въпросъ, но, едновременно съ това, идва да подчертае приоритета на изплащането на окупационнитѣ задължения предъ репарационнитѣ — нѣщо, вложено сжщо така и въ чл. 135 на Ньойския договоръ.

На основание на туй предупреждение, което Репарационната комисия тукъ прави до българското правителство, се издава една заповѣдъ отъ Външното министерство — не може да се разбере дали е отъ Външното министерство, защото е казано „Direction des Affaires étrangères“; трѣбва да е отъ Външното министерство, но въ всѣки случай не е отъ Комисарството — една заповѣдъ, подписана отъ г. Яневъ, съ която се назначава една комисия въ съставъ: г. г. Петковъ, полковникъ Нойковъ, Петъръ Къневъ, Гачевъ и Рачо Косевъ, която да почне разглеждането и разрешаването на въпроса, тѣй както е билъ изложенъ въ нотата, която Репарационната комисия изпраща до българското правителство. Тая заповѣдъ е издадена на 30 май 1923 г. и е изпратена, за сведение, до Репарационната комисия, съ нота, въ която изрично се подчертава, че туй, което комисията поставя като необходимо условие, се приема, и че тази комисия ще почне преговоритѣ за опредѣляне на сумата за окупационнитѣ задължения на България.

Не бихъ искалъ да приказвамъ за странични работи, но понеже се повдигнаха тукъ нѣкои въпроси, считамъ за нужно да се спра на тѣхъ.

Г. Петковъ спомена за репарационнитѣ задължения на България и за тѣхната уредба, която била много щастлива, както и за това, че нѣкъде, въ нѣкое публично събрание, се е казало нѣщо друго отъ това, което тукъ било казано. На това ще му кажа само, че той остава въ рѣнтъ на психиката на течението, въ което е влѣзалъ, и не прави никаква разлика между едно обикновено публично събрание, кждето и да е то, и едно официално заседание на Народното събрание, особено едно открито заседание.

По това, каква е тая репарационна спогодба и какво е било държането на земеделското правителство по това време — защото нѣкой пакъ подчерта тукъ, че нѣмало никакво значение кой и какъ е водилъ известни преговори — ще кажа само едно нѣщо. Когато презъ 1922 г., презъ лѣтото, тецаха едни много интересни дни за насъ по уреждането на репарационния въпросъ, нещастниятъ Стамболийски въ туй време отсъствуваше за дълго отъ София, бѣше въ „Чамъ-кория“ и на Черното море, и въ продължение на два месеца никой не можа да срещне представителитѣ на всички чужди държави тукъ. И стана нужда тѣ да протестиратъ писмено за туй.

А колкото се отнася за онова, що г. Петковъ накрая съ патосъ искаше да подчертае — че навѣрно въ разрешението на тоя въпросъ (за окупационнитѣ разходи) ще има и дълъ отъ влияние онуй, което, споредъ него, непременно трѣбвало да влѣзе въ съображенията на великитѣ сили, т. е. че промѣната на 9 юний била промѣна брутална и за нейното продължение или закрѣпване „трѣбвало да се правятъ известни концесии и другитѣ могли да правятъ изнудвания“ — азъ ще подчертая само едно, и трѣбва да го кажа, макаръ и да е нескромно, защото единъ народенъ представителъ отъ тамъ (София лѣвицаца) ми каза, че трѣбвало да го кажа по-силно: думитѣ, които председателътъ на Междусъюзнишката комисия самъ на 28 мартъ прочете отъ името на отговорнитѣ правителства — тритѣ велики сили — говорятъ много ясно какво е гледището на същитѣ велики сили по разрешението на окупационния въпросъ, както и каква е тѣхната преценка за общото положение на нашата страна.

Казахъ, че е била съставена комисия отъ хора на Външното министерство и външни хора за водене преговори по опредѣляне цифрата на нашитѣ окупационни задължения спрѣмо великитѣ сили. 9 юний свари този въпросъ въ тази фаза — поети задължения отъ България не само официално по текста на Ньойския договоръ, чл. чл. 133 и 135, да заплати окупационнитѣ разходи, но и поети отъ българското правителство частни, отдѣлни задължения за уреждането на този въпросъ и назначаването на комисия, която да почне преговоритѣ по него. Както и по другитѣ въпроси отъ външната политика, правителството още въ първитѣ моменти не можеше да не погледне и на този въпросъ, на въпроса за окупационнитѣ разходи, съ всичката сериозностъ. Какво трѣбваше да прави? Първо, да проучи основно въпроса; следъ това, съ познаване вече

на фактите и данните, съ непосредственото притежаване на всички документи и знания по тези въпроси, да се постави въ положение да може да даде някакъв отговор на онѝзи, които, разбира се, продължават своята работа, която има да вършат тукъ, отправиха къмъ правителството едно искане за уреждането на този въпросъ. Естествено, ние имаме голѣми мотиви да кажемъ, че проучването не може да стане въ първия моментъ и че трѣбва доста време, за да могатъ да се събератъ всички сведения, за да можемъ да излѣземъ съ мотивирано заключение. Тѣзи наши изявления бѣха приети отъ репарационната комисиия и цѣли три месеца ние не бѣхме обезпечавани за нищо по това — време, презъ което правителството се тури на работа, за да може да събере всички необходими данни въ случая, за да обоснове своето решение. Но още въ първия моментъ, то не можа да не заяви онова, което е съществено на работата, защото въ края на крайщата то се знаеше, т. е. че България не е била окупирана, че България следъ 28 септември 1918 г. не е била неприятелски настроена къмъ сдруженитѣ и съюзени сили, за да бѣде тя считана когато и да било като окупирана страна, и че ние можехме да се силаемъ на рапортитѣ на тѣхнитѣ военнопочалници, за да изнесемъ, че гукъ бѣха при съвсемъ други отношения, а не при такива, каквито можеха да иматъ въ други страни, за които тѣзи тѣхни предпазителни мѣрки бѣха, може би, необходими. Знаеха се също голѣмитѣ услуги които българската държава и българскиятъ народъ бѣха направили на тѣзи войски, които минаваха отъ тукъ, както се знаеше и дълбокитѣ смисълъ на документитѣ, подписани въ Софугъ, защото тѣ сж отъ извънредно голѣмо значение. Така че, още отъ първия моментъ по онова, което се знаеше, ние отблъснахме тѣхнитѣ твърдения. Но оставаше въ сила изричнитѣ текстъ на чл. 133 отъ Ньойския договоръ, който ни задължава.

Следъ изтичането на тѣзи първи три месеца, почна се преговарянето и постепенитѣ обмѣни на мисли, които отъ наша страна се водѣха съ една целъ, първата: върни на иститѣ задължения въ Ньой, да се помѣчимъ да изнесемъ предъ великитѣ сили, които бѣха представени тукъ въ Междусъюзническата комисиия, тежкото финансово, стопанско, морално, пѣкъ и политическо положение на България и българския народъ, и че той не може да понесе повече тежести отъ онѝзи, които и безъ туй бѣха лѣгнали върху плочитѣ му; да обосновемъ всички наши гледища, които имаме по въпроса, и да се помѣчимъ, като ги направимъ тѣхъ участници въ нашето тежко положение, сами тѣ да разбератъ, че не можеме да се отива по-далечъ отъ известни предѣли, безъ отъ това да пострада не само България и българскиятъ финанси и стопанство, не само редътъ и спокойствието на близкия изтокъ, но въобще моралътъ, защото въ края на крайщата това сж принципи, които се следятъ отъ всички, не само отъ онѝзи народи, за които се отнасятъ, но и отъ всички други народи, които сж по-далечъ, а пѣкъ тѣзи принципи оставатъ и като исторически актове, които могатъ да илюстриратъ истинското държане на велики и малки народи.

Дълженъ съмъ да кажа също, че при онази малка обиколка, която на мене, по нареждане на правителството, се падна да извърша въ Парижъ, Лондонъ и Римъ, единъ отъ главнитѣ обекти ми бѣше именно това — да заинтересувамъ онѝзи, които ръководятъ сѣдинитѣ на тѣзи държави тамъ и които иматъ прѣмо влияние върху нашитѣ работи въ това отношение, да ги заинтересувамъ за тежкото положение на нашата страна и да подчертая особено деликатността за прилагането на този параграфъ у насъ, въ България, особено тогава, когато ние правимъ изключение коренно отъ всички онѝзи, които бѣха поставени при подобни условия като насъ отъ първия денъ на примирието, та и до денъ днешенъ. Отъ обмѣнитѣ на мисли, които се водѣха оттогава насамъ, постепенно се получи едно сближение на критерийтѣ отъ двѣтѣ страни, и отъ първата цифра, която бѣше формулирана вече официално предъ насъ направо — 250.000.000 златни франка, която е свърхъ всѣкви наши сили, за да можемъ да я понесемъ — да се стигне постепенно къмъ по-малки и по-малко цифри, за да минемъ презъ 132.000.000 златни франка на 80 милиона, на 50 милиона, на 30 милиона и да дойдемъ най-после до цифрата 25.000.000 златни франка, която, както виждате тукъ, е определено да бѣде изплатена въ 10-годишенъ периодъ. тогавъ, когато първитѣ преговори бѣха водени за тригодишенъ срокъ, защото така тълкуваха тази клауза за приоритета на изплащането окупационнитѣ разноски. И, както казвамъ, дойде се най-после до цифрата 25.000.000 л. златни, които ще бѣдатъ

изплатени, разбира се, ако силитѣ ни позволяватъ, въ 10-годишенъ периодъ.

При определянето на тия цифри ние противопоставихме на тѣхнитѣ аргументи нашитѣ реални разходи, това, което българската държава е изразходвала за поддържане съгласенскитѣ войски, даденитѣ или отстъпени материали на тѣхнитѣ командувания и щетитѣ или загубитѣ, нанесени на български подданици отъ тия войски при преминаването или престояването имъ. Тия разходи, грижливо изчислени отъ нашитѣ комиси, възлизатъ на 239 милиона лева български, които, приведени къмъ златната монета за сѣщия моментъ, отговарятъ на 65.636.726 л. златни. Още въ първия моментъ, когато ние противопоставихме на тѣхнитѣ искания и тѣхнитѣ таблици, които тѣ представиха предъ насъ, тая цифра, тѣ казаха, че тѣхнитѣ командувания предварително сж извадили всичко онова, което сж получили отъ българската държава или отъ българското население и че цифрата 250 милиона лева златни, предявена намъ въ първия моментъ, е разницата, чистата сума, която трѣбваше да се брое свърхъ туй, което е понесла като тежестъ българската държава презъ време на окупацията. Цифри голѣми, цифри колосални, но всинца знаемъ какъвъ бѣше животътъ на тѣхнитѣ армии, не само когато бѣха задъ фронта, но и тукъ, при насъ, какви бѣха удобствата, какви бѣха изобщо материалнитѣ условия, при които живѣеха, движеха се и действаха изобщо, за да могатъ тия цифри да достигнатъ такива голѣми размѣри, въ каквито тѣ ги представиха. Отъ тая цифра 250 милиона лева златни, както казахъ, се събѣе на 25.000.000 л. златни, платими въ десетъ години, само благодарение на това, че се помѣчихме да осветлимъ сжщитѣ тия представители тукъ, а тѣ пѣкъ съответнитѣ тѣхни правителства тамъ, за действителното наше положение, за голѣмитѣ тежести, които и безъ това имаме, и за невъзможността да понесемъ по-голѣмъ товаръ. Накрая тѣ се съгласиха и се подписа тази спогодба между българското правителство и Междусъюзническата комисиия, която спогодба остана пакъ въ условна форма — че ще бѣде одобрена и отъ голѣмата Репарационна комисиия въ Парижъ. Въ тая спогодба има едно нѣщо да отбѣдежа — че нѣма траншъ А и траншъ В, какъвто има въ репарационната спогодба; тукъ нѣма суми, които ще се платятъ сега, и други, които ще се платятъ следъ известенъ периодъ време, когато се поискатъ. Това е окончателно уреждане на въпроса за окупационнитѣ разноски. И по това може да се сѣди, дали тая спогодба има една стойностъ, по-голѣма или по-малка въ сравнение съ други договори отъ такова естество, които сж били сключвани по-рано.

Въ заключение, г. г. народни представители, нека ми бѣде позволено да кажа, че при уреждането на въпроса за окупационнитѣ разходи правителството е държало смѣтка не само за договорнитѣ задължения на България, но е имало предъ видъ и нейното общо международно положение. Съ сключване на спогодбата, то изпълни единъ дългъ къмъ висшитѣ интереси на страната, убедено, че народното правителство ще одобри този начинъ на действие. (Ражоплѣскания отъ говорителитѣ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Поставямъ на гласуване предложението за одобрение протокола отъ 28 мартъ 1924 г., подписанъ между българското правителство и Междусъюзническата комисиия въ България за уреждане окупационния дългъ. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за данѣка върху общия доходъ. Моля г. докладчика на комисията по Министерството на финанситѣ да направи своя докладъ.

Н. Пждаревъ (д. сг.): Азъ моля бюрото да не поставя на разглеждане този законопроектъ днесъ, защото докладътъ на комисията се раздаде днесъ и ние, народнитѣ представители, не сме имали възможностъ да го проучимъ. Той е единъ важенъ законопроектъ и азъ смѣтамъ, че не трѣбва да се минава така набърже.

Председателъ: Имате право.

Министъръ П. Тодоровъ: Защо?

Председателъ: Така е споредъ правилника. Понеже докладътъ на комисията е раздаденъ едва днесъ, съгласно

правилника, не може да се пристъпни към разглеждане на законопроекта.

Ще пристъпим към третата точка от дневния ред — второ четене законопроекта за изменение на чл. 8 от закона за трудовата повинност. Моля г. докладчика да докладва законопроекта.

Докладчик Р. Василев (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪТ

за изменение на чл. 8 от закона за трудовата повинност“

Председателят: Поставям на гласуване заглавието на законопроекта. Които приемат заглавието на законопроекта тъй, както се прочете от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик Р. Василев (д. сг): (Чете)

„§ 1. Втората алинея на чл. 8 се изменя така:

Откупването по п. 6 на чл. 4 става въ пари само по решението на общинските съвети, съобразно с материалното положение на трудовака, **обаче въ никой случай по-малко от 50 л. на ден**, които суми остават въ полза на самите общини и се използват изключително за благоустройствени цели“.

Председателят: Има думата народният представител г. Христо Мирски.

Х. Мирски (д. сг): Моля да се прибавят след думите „по решението на общинските съвети“ думите „или по решение на тричленният комисион, ако няма съвети“. Мисля, че това ще бъде умътно.

Министър Я. Стоенчев: Съгласен съм.

Председателят: Има думата народният представител г. Васил Домузчиев.

В. Домузчиев (н. л.): Аз моля да се приеме следната поправка: след думите „по-малко от 50 л. на ден“ да се прибави „и не повече от 150 л. на ден“.

Докладчик Р. Василев (д. сг): Въ закона е казано: максимум 300 л.

В. Домузчиев (н. л.): Съ слагане на максимум 300 л. вие правите невъзможно плащането и пращате един човек, който е абсолютно негоден за физическа работа, да отиде да изработи толкова, колкото ще изработи и едно дете. Ако турите 150 л., което представлява надницата на най-добрия майстор, безспорно, ще се принесе една обществена полза. Недейте оставя този максимум, недейте оставя хората на произвола на общините. Намалете този максимум — 300 л. никой няма да даде. От това няма да спечелите.

Председателят: Има думата г. докладчикът.

Докладчик Р. Василев (д. сг): Г. г. народни представители! Този закон, който има временен характер, поне дотогава, докогато у нас се благоустрои държавата, ще бъде търпим въ туй положение, което е. Максимумът 300 л. не е много за една трудовака надница, когато се касае за лице, което има грамадни доходи и може да даде 300 л., за да се благоустрои тази страна. Това е един данък или налог, наложен по косвен начин върху гражданите и е уреден по такъв начин, што да тежи според податните сили на гражданите: от една страна до 50 л. за тези, които имат най-малко или едва могат да изкарат прехраната си, като даже общините се задължават да ги подкрепят, и от друга страна до 300 л. максимум за лица с голъмо имотно състояние. Това не е голъма тежест. Това е, както казах, един налог, за да се благоустрои тази страна, и правилно е определена тази градация. Аз моля народното представителство да не се съгласява съ тази нова градация, която предлага г. Домузчиев. Законодателят навремето е имал това пред вид.

В. Домузчиев (н. л.): Това не е врно.

Председателят: Преди да поставя на гласуване § 1, ще поставя на гласуване направените предложения. Има

направено предложение от народния представител г. Христо Мирски, што въ § 1, след думите „общинските съвети“ да се прибавят думите „или по решение на тричленният комисион, ако няма съвети“. Ония от вас, които приемат това предложение, съ което е съгласен и г. министърът, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Има направено предложение от народния представител г. Домузчиев въ смисъл, да се определи максимумът на откупа, като след думите „не по-малко от 50 л. на ден“ се прибавят думите „и не повече от 150 л.“ Ония от вас, които приемат това предложение, съ което не е съгласен г. министърът, моля, да вдигнат ръка. Меншинство, Събранието не приема.

Ще гласуваме цлия параграф, заедно съ току-що приетата добавка. Ония от вас, които приемат § 1 заедно съ току-що приетата добавка, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Р. Василев (д. сг): Г. г. народни представители! Освен този параграф, който бше въ първоначалния текст, комисията прибави още няколко нови членове, изхождайки от следущите съображения. Временната трудова повинност не донася никакви резултати — вие сами виждате това, особено въ градовете, пък и въ селата — затуй, защото тези, които отиват на работа, съ без технически надзор, защото няма достатъчно технически ръководители, които да определят работата на трудоваците, според тяхната способност и професия, за да може наистина тяхната работа да донесе никакви резултати. Намъри се за добре част от откупа, който ще се вземе от гражданите, да се използва за фонд, от който фонд да се назначава допълнителен технически персонал, който да ръководи работите по временната трудова повинност, за да има известен резултат; затова се предвидиха няколко нови параграфи за устроенето на този фонд. Той ще се устрои, от една страна, от одръжките въ размър 30% от откупа за временната трудова повинност и 50% от глобите, наложени по правилника за прилагане временната трудова повинност. Съ тези суми ще се поддържа временният технически персонал, който да ръководи трудоваците, отбиващи временната трудова повинност.

Ще почна четенето на новия параграф. (Чете)

„§ 2. Прибавят се следните нови членове:

„Чл. 8-а. Учредява се фонд „Временна трудова повинност“ под ведомството на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството — Главна дирекция на трудовата повинност за разходит по прилагането на временната трудова повинност, които се покриват съ приходи:

а) одръжки въ размър 30% от откупа за временната трудова повинност;

б) 50% от глобите, наложени по правилника за прилагане временната трудова повинност“.

Председателят: Понеже никой не иска думата по чл. 8-а, ще го поставя на гласуване. Ония от вас, които приемат чл. 8-а така, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик Р. Василев (д. сг): (Чете)

„Чл. 8-б. Фондът се използва:

За назначаване допълнителен технически и административен персонал за изпълнение на временната трудова повинност; за изплащане командированите пари на персонала, натоварен съ завеждането на същата повинност и за допълнително възнаграждение на персонала, натоварен съ контрола и ръководството по прилагането на временната трудова повинност.

Забележка I. Приходите от всеки окръг се изразходват за нуждите на същия окръг.

Забележка II. Длъжностните лица, които се плащат от фонда, имат всичките права и задължения, както държавните служители“.

Председателят: Понеже никой не иска думата по чл. 8-б, ще го поставя на гласуване. Ония от вас, които приемат чл. 8-б така, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Р. Василевъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 8-в. За приходитѣ и разходитѣ на фонда „Временна трудова повинностъ“ се съставя пужния бюджетъ и се внася въ Народното събрание“.

Председателъ: Понеже никой не иска думата по чл. 8-в, ще го поставя на гласуване. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 8-в така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Р. Василевъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 8-г. Начинътъ за събиране и внасяне приходитѣ и управлението на фонда се урежда съ правилникъ“.

Председателъ: Понеже никой не иска думата по чл. 8-г, ще го поставя на гласуване. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 8-г така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Минаваме къмъ четвъртата точка отъ дневния редъ — одобрение предложението за одобрение XVIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, относно освобождаването отъ мито на изкуствени торове, внесени отъ Българското земледѣлско дружество въ София.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Т. Кожухаровъ (д. сг): (Чете)

„ПРЕДЛОЖЕНИЕ

за одобрение XVIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, относно освобождаването отъ мито на изкуствени торове, внесени отъ Българското земледѣлско дружество въ София.

Г. г. народни представители! Съ цель да съдействува за разпространяването въ страната на изкуствени торове, употреблението на които въ напредналитѣ държави, като Германия и пр., е дало възможностъ да се увеличи до значителна степенъ реколтата на земледѣлскитѣ култури, Българското земледѣлско дружество въ София е поискало отъ Badische Anilin & Sodafabrik-Ludwigshafen (Германия) и последната бѣ му изпратила презъ миналата година, даромъ, 10 чували съ 1025 кгр. амониевъ сулфатъ и 7 чувала съ 517 кгр. 500 гр. пикочно вещество. Понеже при пристигането на казанитѣ торове, Софийската митница бѣ ги счела за химикали и понеже проектиранитѣ отъ споменатото дружество опити съ тия торове бѣха отъ голѣма важностъ за страната ни, то се яви нужда да се установи отъ повѣреното ми министерство, че въпроснитѣ съединения ще се използватъ не като химикали, а като торове за увеличаване азотнитѣ вещества на почвата, както и да отпраща доклада си № 3004 отъ 25 юний м. г. до Министерския съветъ, който по тоя случай издаде следното XVIII-то постановление, взето въ заседанието му на 3 юлий м. г., протоколъ № 76:

„Разрешава се на Министерството на финанситѣ, респективно на Софийската I-класна митница, да освободи и пропусне въ страната безъ мито и други такси и берии, включително и магазинажъ, внесенитѣ отъ Българското земледѣлско дружество торове, предназначени за торови опити съ културнитѣ растения, изпратени отъ фирмата Бадисхе Анилинъ и пр. отъ Германия, а именно амониевъ сулфатъ 1025 кгр., съ марка В. А. S. F. № № 83319/28 и 7 чували пикочно вещество 517-5 кгр., съ сжщата марка № 83329/35“.

Като ви поднасямъ горното, имамъ честъ да ви моля, г. г. народни представители, да одобрите и гласувате предложеното тукъ предложение.

София, 20 мартъ 1924 г.

Министъръ на земледѣлието и държавнитѣ имоти:
Я. С. Молявъ

Председателъ: Д-ръ Т. КУЛЕВЪ

ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ

за одобрение XVIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, относно освобождаването отъ мито на изкуствени торове, внесени отъ Българското земледѣлско дружество въ София.

Членъ единственъ. Одобрява се XVIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, което гласи: „Разрешава се на Министерството на финанситѣ, респективно на Софийската първокласна митница, да освободи и пропусне въ страната безъ мито и други такси и берии, включително и магазинажъ, внесенитѣ отъ Българското земледѣлско дружество изкуствени торове, предназначени за торови опити съ културнитѣ растения, изпратени му отъ фирмата Бадисхе Анилинъ и пр. отъ Германия, а именно амониевъ сулфатъ 1025 кгр., съ марка В. А. S. F. № № 83319/28 и 7 чували пикочно вещество 517-5 кгр., съ сжщата марка № № 83329/35“.

Председателъ: Понеже никой не иска думата по предложението, ще го поставя на гласуване. Ония отъ васъ, които приематъ предложението за одобрение XVIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, относно освобождаването отъ мито на изкуствени торове, внесени отъ Българското земледѣлско дружество въ София, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Часътъ е 8 безъ 20 м. Следующата точка отъ дневния редъ е първо четене законопроекта за сждане министритѣ, който ще предизвика пообширни дебати, затова азъ предлагамъ да вдигнемъ заседанието за утре . . .

Министъръ П. Тодоровъ: Нека се прочете само.

Председателъ: Нѣма министра. — . . . съ следующия дневенъ редъ:

1. Докладъ на прошектарната комисия;
2. Трето четене законопроекта за измѣнение на чл. 8 отъ закона за трудовата повинностъ;
3. Второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за данѣка върху общия доходъ;
4. Одобрение предложението за одобрение XII-то постановление на Министерския съветъ отъ 3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, за даване премии на държавнитѣ служители по експлоатацията на българскитѣ държавни железници;
5. Първо четене законопроекта за измѣнение на закона за углавното сждопроизводство и производството по углавнитѣ дѣла, подсадни на мировитѣ сджини;
6. Първо четене законопроекта за сждане на министритѣ;
7. Второ четене бюджетопроектитѣ за разходитѣ презъ финансовата 1924/1925 г. на:
 - а) Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията — продължение разискванията;
 - б) Министерството на търговията, промишлеността и труда, и
 - в) Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве.

Р. Гургутски (д. сг): Г. председателю! Азъ бѣхъ внесълъ едно законодателно предложение, подписано отъ нужното число народни представители, за намаление съ 75% превоза по държавнитѣ железници на естественитѣ торове. Какво стана съ него? Моля да се тури на дневенъ редъ.

Председателъ: Ще го поставимъ въ дневния редъ за едно отъ следующитѣ заседания.

Ония отъ васъ, които приематъ така предложението дневенъ редъ за утре, 14 ч. следъ пладне, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 45 м.)

Подпредседателъ: Н. НАЙДЕНОВЪ

Секретаръ: АЛ. СТАЛИЙСКИ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ:

Отпуски, разрешени на народните представители:
Адамъ Нейчевъ, Владимиръ Начевъ, д-ръ Никола
Чирпацлиевъ, Михаилъ Маджаровъ, Цанко Дели-
коцевъ, Димитъръ Кандулковъ, Иванъ Караива-
новъ, Илия Тодоровъ и Атанасъ Николовъ

Питания:

1. Отъ народния представителъ Владимиръ Поповъ
до министра на вътрешните работи и народното
здраве, относително малтретирането на сѣщия
народенъ представителъ отъ Варненския око-
лийски началникъ на 2 т. м. (Съобщение)

2. Отъ народния представителъ Хараламби Хри-
стовъ до министрите на земледѣлието и държав-
ните имоти и на финансите относително отме-
няване непосилните данъци върху риболов-
ството (Съобщение) : :

Предложения:

1. За одобрение XII-то постановление на Министер-
ския съветъ, взето въ заседанието му отъ 3 юлий
1923 г., протоколъ № 76, за даване премии на
държавните служители по експлоатацията на
българските държавни желѣзници (Съобщение)

Отр.

1717

1717

1717

1717

1717

2. За даване мандатъ на министра на финансите да
смиѣни сегашния управителенъ съветъ на Бъл-
гарската народна банка (Съобщение)

3. За даване мандатъ на министра на финансите да
направи промѣна въ сегашния съставъ на упра-
вителния съветъ на Българската централна ко-
оперативна банка (Съобщение)

4. За одобрение протокола отъ 28 мартъ 1924 г.,
подписанъ между българското правителство и
Междусъюзническата комисия въ България за
уреждане окупационния дългъ на България,
предвиденъ въ чл. 133 отъ Ньойския договоръ
за миръ. (Едно четене — приемане)

5. За одобрение XVIII-то постановление на Мини-
стерския съветъ, взето въ заседанието му отъ
3 юлий 1923 г., протоколъ № 76, относно осво-
бождаването отъ мито на изкуствени торове,
внесени отъ Българското земледѣлско друже-
ство въ София. (Едно четене — приемане)

Законопроектъ за измѣнение на чл. 8 отъ закона за
трудова повинностъ. (Второ четене)

Дневенъ редъ за следующето заседание

Отр.

1717

1717

1717

1732

1731

1732